БУХЫ ОРОНУУДАЙ ПРОЛЕТАРИИАР, НЭГЭДЭГТЫ!

Бурят-Монголой ҮНЭН

КПСС-эй Бурят-Монголой обкомой, БМАССР-эй Верховно Соведэй, КПСС-эй Улан-Удын горкомой орган.

№ 139 (8664)
ИЮНИИН 14 СУББОТО 1958 он

Сэн 20 мүнгэн

МҮНӨӨДЭРЭЙ НОМЕРТО:

Ургасаяа харууһална гүт?

Яруунада кукуруза яахадаа тоогдоногүйб?

Аймагай колхозууд жэл бүхэндэ ...жээлээр, илангаяа шэмэтэ тэжээ...эр дутамаг байжа, малайнгаа ...аг шэмые өөдтэйгөөр дээшэлүүл...э шаданагүй. Үнгэрэгшэ жэлдэ ай...гай колхозууд үнеэн бүридэ орой...ол 1,5 тонно силос дараһан бай...а. Карл Марксын нэрэмжэтэ, ...лаан Туяа», «Улаан Ярууна» кол...зууд бүришье бага силос дараа. ...рээнһээ боложо, аймагай колхо...уд ажахын жэлэй 5 һарын үнгэр...шье, һү һааха түсэбөө оройдоо ... процент дүүргээ гэхэ гү, али нё...ндоной 5 һарынхиһаа 35 литрээр ...га һү һаагаа. Илангаяа Карл ...арксын нэрэмжэтэ, «Улаан Туяа», ...лаан Ярууна» колхозууд зунай ...һарада нёдондонойхидо орходоо ... һаалгаяа ехээр доошолуулаа. ...эмэтэ тэжээлээр тон ба... байһанһаа имэ байдал тохёол...о гэжэ эндэхи хүтэлбэрилэгшэд ...албарилха зуураа, мүнөө жэлдэ ...э алдуугаа заһажа, үнеэн бүри... 7—10 тонно силос дарахабди гэ... байгаад хэлсэһэн, уялга абаһан...е байна. Тиихын тулада 800 гек... газарта кукуруза тариха гэжэ ...идэһэн юм.

...үнөө жэлдэ кукурузын тарилга ... болохоор хойшолуулагдажа, ...игдаха ёһотой кукурузын орой ...адынь таригдаа. Харин тиихэдэ ...лаан Туяа» (түрүүлэгшэнь нүхэр ...нчипов), «Улаан Ярууна» (тү...лэгшэнь нүхэр Доржиев), «Путь ...иализма» (түрүүлэгшэнь нүхэр ...дыпов) колхозууд тус тустаа 50 ...тарта кукуруза тариха ёһотой ... «манай эндэ ургахагүй» гэжэ ...нхаяа арсаһан байна. Мүн бу...шье колхозой хүтэлбэрилэгшэд ...он мэргэжэлтэд кукурузын та...гада ёһо тэдыгээр хандажа, та...а ёһотой талмайдаа хүсэд тари...үй. Жэшээлхэдэ, Карл Марксын ...эмжэтэ колхоз 100 гектарта ку...уза тарихаар хараалһан аад, ...йдоо хахадыншье таряагүй. Тус ...хоздо кукурузын үрэһэн томо ...кээрээ илгагдангүй, хордогдон... юрын сеялкээр, үргэн рядтай...гаар таригдаһан байна. Теэд тус колхоз шэмэтэ тэжээлгүйһөө боложо, мүнөө 5 һара соо нёдондоной...хиһоо 169 литр бага һү үнеэн бүриһөө һаагаа. Теэд энэ байдалаа һайн мэдэжэ байгаад, колхозой түрүүлэгшэ нүхэр Дамбиев, парторганизациин секретарь нүхэр Сандакдоржиев зохихо тобшолол хэнэгүй.

Тиигээд аймагай алишье колхоздо уһалагдадаггүй, үтэгжүүлэгдээгүй газарта, үргэн рядтайгаар кукуруза тариһан байха юм. Мүнөө ургасын хойноһоо ямаршье харууһан хэгдэнэгүй. Кукуруза тариһан газарые элдүүрилэн зөөлэрүүлхэ, ургасада нэмэлтэ тэжээл үгэхэ тухай бодоногүй. Яруунынхид ядахын сагта тариһанаашье ургуулхын түлөө оролдолго гарганагүй. Харин хооһон хөөрэлдөөгөө үргэлжэлһөөр. Тиимэһээ аймагай колхозуудта кукуруза ургуулха тусхай агрегадуудай эмхидхэгдээгүй, кукуруза ургуулһанай түлөө урмашуулагдаха хэмжээ ябуулгануудтай колхознигууд болон механизаторнуудай танилсуулагдаагүй байһаниинь гайхалтай бэшэ.

— Иигээд ургасынгаа хойноһоо харууһа эмхидхэхын тула сааһан захиралта бэлдэжэ байнабди,—гэжэ аймгүйсэдкомой дэргэдэхи инспекциин агроном нүхэр Хозонхонов хөөрөөд, саашань үргэлжэлүүлэн:—Юрэдөө бишье өөрөө кукурузада дурагүйб. Манай эндэ энэ ургамал ургахагүй, ургадаг газартаа ургана бэзэ,—гэжэ һэнгэргүйгөөр хэлэнэ.

Иимэ байдал юун дээрэһээ тохёолдооб гэхэдэ, «манай эндэ кукуруза ургахагүй» гэһэн зарим колхозуудай хүтэлбэрилэгшэдэй болон мэргэжэлтэдэй гээгдэнги һаналтай партиин айком, аймгүйсэдком бүримүһэн эбсэшэһэн байха юм. Партиин айкомой секретарь нүхэр Доржиев, аймгүйсэдкомой түрүүлэгшэ нүхэр Таряшинов колхозуудай хүтэлбэрилэгшэдтэ эрилтэ багатайгаар хандажа, абтаһан шиидхэбэринүүдэй бэелүүлэгдэхын тула эмхидхэлэй хүдэлмэри һулаар ябуулна.

Ц. Дандаров, манай корр.

Үндэр баян ургасын түлөө

Курска областиин хүдөө ажалшадай үнэтэ үүсхэлые халуунаар дэмжэн, Кударын аймагай колхозууд энэ жэлдэ кукурузын эшэ набшын ёһотой һайн, үндэр баян ургаса абахын түлөө эршэмтэйгээр тэмсэжэ оронхой.

Эндэхи Кировэй нэрэмжэтэ колхозой дүршэл ехэтэй полевод И. Н. Дампилов мүнөө артелиингээ кукуруза ургуулха комплексно агрегадые хүтэлбэрилжэ байхадаа, энэ ургамалай ургасын хойноһоо һайнаар, хаһа сагтань харууһалаагүй һаа, үндэр баян ургаса абтахагүй гэжэ һайса мэдэнэ. Тиимэһээ тэрэнэй агрегадайхид нэгэшье час гээнгүй, тарилгынгаа 90 гектар газарые кукурузын эшын гараагүйдэ борнойлоо. Һаяын бороогой һүүлээр газарайнгаа һайса хүрьһэжэхэдэ, тэндээ шииг нойто бариха, мүн буртаг үбһэ, үрмэдэһэнһөө сэбэрлэхын тула ургасынгаа ряд хоорондо трактораар культиваци хэжэ байнхай. Гадна, иигээд хэды хоногһоо, ургасаяа уһалха үедөө, наг шэбхэ уһанда шэнгэрүүлжэ, нэмэлтэ тэжээл оруулха юм.

— Газартаа шииг нойто ехээр барижа, ургасынгаа хойноһоо бодото һайн харууһа эмхидхэжэ шадаа һаа, бүхы тарилгын га бүриһөө дунда зэргээр 300 центнер ногоон эшэ набша заабол абахабди. Тиихэдэ уһалууриимнай 60 гектар газарһаа бүри дээшээшье ургаса абтажа болохо,—гэжэ Иннокентий Николаевич хөөрэнэ.

Тэрэшэлэн «Путь Октября» колхозойхид түрүүшээр кукурузынгаа 200 га тарилгые эшынь гараагүйдэ борнойлоод, мүнөө ургасаяа хоёрдохёо борнойлжо дүүргэхэнь.

Ц. Болхоев, манай корр.

Кукурузын ургасые харууһална

Мухаршэбэрэй «Гигант» колхозойхид шэмэтэ һайн тэжээл кукурузые энэ жэлдэ горьтойхон газарта, агротехническэ заабариин ёһоор таряа. Мүнөө кукуруза газарһаа бултайжа эхилээ. Кукурузын эшэ набшын гарахада мүн буртаг үбһэн ургалсана.

Колхозой гэшүүд кукуруза тариһан газараа борнойлжо, буртаг үбһыень һалгаана. Энэ ушарта һая гаража байһан эшэ набшаһан гэмтэнэгүй. Газарыншье зөөлэржэ үгэнэ.

Кукуруза, хартаабха тариһан бүхы газартаа һаядаа борнойлжо дүүргэхэнь. Борнойлгодо 3 комплексно агрегат бүтээсэтэй һайнаар хүдэлмэрилнэ.

Гадна, тус колхоз 50 гектар газарта сахарай свёкло тариһан юм. Мүнөө ряд хоорондын элдүүрилгэ хэхын, буртаг үбһэ сэбэрлэхын тула бэлдэжэ байнхай.

Д. Петров.

Сабшалангаа уһална

...үнөө хабартаа Сэлэнгын айма... «Коммунизм» артелиин гэшүүд ...энгэ мүрэнһөө гарадаг Эрээнэй ...урые хаажа, уһалууриин систе... барижа дүүргээ юм. Тус систе...ын цементированнэ хаалтаһаа 30 ...ан километр утатай канава ...тагданхай. Тиигэжэ колхоз тэрэ ...аваар уһа табижа, дуратай сагтаа сабшалангай, бэлшээриин бо... кукуруза таригдаһан талмайдые уһалха арга боломжотой ...онхой.

...яхан дээдэ Ёнхор, Центр, Олостой гэдэг нютагуудаар таригдаһан кукуруза, 100 гаран гектар сабшалан уһалагдаа. Колхозой гэшүүд уһалагдаһан талмай дээрэһээ га бүриин 25 центнер үбһэ, 200 центнерһээ бага бэшэ кукурузын ногоон эшэ набшаһа хуряажа абахын түлөө тэмсэнэ.

Уһалууриин энэ системын барилгые саг болзор соонь дүүргэхэ хэрэгтэ колхоздо Сэлэнгын РТС-эй механизаторнууд ехэ туһаламжа хүргөө юм.

С. Шарапов.

Шэнэ газар ашаглана

Туранай сомоной «Искра» ...ртель аймаг соогоо адуу ма...аар баян колхозуудай нэгэн ...м. Үбһэ тэжээлээр жэлһээ ...элдэ дуталдажа, зарим ма...а хүйтэнэй сагта хадын бэл...ээридэ адуулха ушар гара...аг һэн. Ушарынь, тэжээлэй ...ргамалнуудые тон багаар та...даг таряалангай газараар ...ага байгаа. Энэ байдалһаа ...рахын тула колхозой пар...йна организаци, правлени ...юшоржо байһан адуу малдаа тэжээлэй бата бэхи база байгуулхын зорилгоор шэнэ газар ехээр ашаглаха гэжэ шиидэбэ. Жэшээлхэдэ, энэ жэлдэ 630 гектар шэнэ газар ашаглагдажа эхилээ.

Мүнөө Хэрэнэй РТС-һээ «С-80» гэжэ хүсэтэ трактор, намаг газар хахалха томо анзаһан болон бусад техникэ колхоздо хүдэлжэ эхилэнхэй гэжэ тус артелиин агроном нүхэр Сотников хөөрэнэ.

Түнхэн. **М. Андреев.**

Огородой эдеэ, хартаабха тарилга болон пар хахалалга тухай

1958 оной июниин 10-най мэдээн

(Түсэбэй дүүргэлтэ процентээр).

Аймаг	Хартаабха тарилга	Огородой эдеэ тарилга	Пар хахалалга
...ало-Кударын	100,6	44,3	57,4
...ажанай	99,3	20,0	37,6
...рын	94,6	60,8	87,3
...н	95,0	53,3	49,0
...ныы	62,0	31,7	32,3
...райн	92,5	31,9	50,9
...менай	83,3	25,7	27,1
...гын	103,6	39,7	50,2
...нскын	79,1	29,6	18,7
...энгын	87,6	42,9	51,9
...рын	108,1	31,2	63,2
...мканай	72,9	56,0	28,6
...ын	105,7	36,7	43,3
...аршэбэрэй	97,7	44,0	78,9

Аймаг	Хартаабха тарилга	Огородой эдеэ тарилга	Пар хахалалга
Прибайкальска	98,2	31,2	31,1
Сэлэнгын	111,2	31,2	60,1
Тарбагатайн	100,2	35,8	82,0
Ториин	97,2	55,0	52,6
Түнхэнэй	89,6	55,4	41,7
Хориин	102,3	31,7	51,3
СОВХОЗ:			
Бичурын	100,0	60,0	69,4
Борьёогой	103,3	20,0	63,5
Яруунын	100,0	70,0	—
Кяхтын	101,0	25,0	67,4
Сэлэнгын	143,3	80,0	53,7
Хориин	95,0	20,0	62,7
«Эрдэм»	101,5	106,7	33,4

Зундаа худалдаа наймаа һайнаар эмхидхэхэ

Арад зоной ажана байдалые һайжаруулха, тэдэнэй гэр бүлын болон культурна эрилтэнүүдые дүүрэнээр хангаха зорилгые манай партии, правительство шухалын шухалада тоолодог.

Промышленность болон хүдөө ажахын саашадаа хүгжэхэ бүри арад зоной ажаһуудал улам бүри һайжарна. Энээниие хүн зоной эд бараа худалдан абадагаар, мүн эд хэрэгсэлэй эрьесээр элишэлэгдэнэ.

Жэшээнь, манай Бурят-Монголой ажалшад байгша оной түрүүшын кварталда нёдондоной энэ үеынхидэ оробол нилээд ехэ эд бараа худалдан абаа, республикымнай худалдаа наймаанай хүдэлмэрилэгшэд түсэбөө үлүүлэн дүүргээ. Эд хэрэглэлэй ехээр худалдагдадаг болохоһоо гадна, ниитын эдеэ хоолой предприятинууд, магазинууд олошоржо, тэндэ хүдэлмэриин шэнэ, түрүү арга хэрэглэгдэдэг боложо байнхай.

Зунай саг ерэжэ, худалдаа наймаанай болон ниитын эдеэ хоолой эмхи зургаануудта эрилтэ бүри ехээр дээшэлнэ. Энэ харюусалгата үедэ бэлдэхэ талаар Зүүн Сибириин пароходствын Сэлэнгын участогай ОРС-ынхид (начальнигынь нүхэр Д. Б. Масович), совнархозой УРС-ын предприятинууд (управлениин начальник нүхэр В. Ф. Роговой) болон паровозо-заһабарилгын заводой ОРС нилээд ехэ хүдэлмэри хэһэн байха юм.

Уһан замай Сэлэнгын участогай ОРС-ынхид зунай сагта ажалшадта худалдаха загаһа, үндэгэ, тоһо гэхэ мэтые уридшалан худалдан абаһан, хартаабха хүсэд хүрэхөөр бэлэдхэһэн, столово болон наймаанай гэрнүүдые заһабарилһан байна.

Мүн совнархозой УРС-ын ниитын эдеэ хоолой предприятинууд хүдөө ажахын элдэб эдеэ хоолой зүйлые зохид сэнгээр колхозуудһаа, колхознигуудһаа худалдан абаа.

Тиигэбэшье, худалдаа наймаанай болон ниитын эдеэ хоолой эмхи зургаануудай хүдэлмэрилэгшэд арад зоной хэрэглэмжые эрхим һайнаар хангаха талаар бии байгаа арга боломжонуудые хүсэд хэрэглээ гэхын аргагүй. Эдэ эмхи зургаануудай хүдэлмэридэ дутагдалнууд яһала бии. Улан-Удэ городой ажалшадта сагаан эдеэ, илангаяа һү үдэр бүри худалдадаггүй, олон ушарта таһалдадаг байна.

Городой болон хүдөөгэй худалдаа наймаанай, ниитын эдеэ хоолой предприятинууд зунай сагта хүдэлхөөр хүсэд бэлэн болоогүй байха юм. Олон магазинда хүнүүдэй зундаа үмдэхэ гутал, хубсаһан байдаггүй. Унда харяаха зүйлнүүдые худалдаха хэрэг үшөөл биратайгаар эмхидхэгдэнэгүй.

Прибайкальска аймагай худалдаа наймаанай, ниитын эдеэ хоолой предприятинууд мууса хүдэлнэ, үрьтэхэ, гүрэнэй зөөри үбэршэлхэ, ажалшадые мэхэлхэ гэхэ мэтын урда сагай үлэгдэл тэндэ үзэгдэһөөр. Теэд, иимэ гэмтэ ябадал гаргажа байһан харюусалгата хүнүүд хэһээгдэнэгүй, аймпотребсоюзай болон аймгүйсэдкомой хүтэлбэрилэгшэд эдэ бузар баримтануудтай эбсэшоод байна.

Зунай наймаанда бэлдэхэ талаар Шулуутайн, Хориин, Итанцын, Эрийскэ болон Хандагатайн леспромхозуудай ОРС-нууд биратай юумэ хээгүй байшоо. Эндэхи эдеэ хоолой предприятинууд халуунда гутаха эдеэ хоол хадагалха леднигүй байһаар. Мүн ПВЗ-гэй ОРС-ын 39-дэхи, 44-дэхи столово халуунда эдеэ хоол хадагалха газаргүй.

Улан-Удын трестын зарим столовонуудта аяга табаг дуталдадаг, тэндэ хүдэлдэг хүнүүд тусхай хубсаһаар хүсэд хангагдаагүй байһаар. Зарим столово, ресторануудта аяга табаг угааха урасхал уһан байдаггүй. Хүнүүдэй ябууд эдеэлдэг газарта олонхидоо гар угааха угаальник, полотенце олдодоггүй.

Худалдаа наймаанай, эдеэ хоолой предприятинуудта түрүү шэнэ арганууд, жэшээлхэдэ, хүнүүдэй өөһэдөө эдеэгээ абажа эдихэ арга оролдосотойгоор нэбтэрүүлэгдэнэгүй. Мүн столовонууд хүнүүдэй гэртэнь обед худалдаха даабаряа дүүргэнэгүй.

Зунай сагта умдаа харяаха зүйлнүүдые гаргаха талаар Улан-Удын пивын завод түсэбөө дүүргэнэгүй. Тэрээн дээрэһээ боложо элдэб зүйлэй уһан, пивэ худалдаа наймаанай газарта саг үргэлжэ байдаггүй.

Эдэ бүхы баримтануудые республикын Худалдаа наймаанай министерство мэдэжэ байбашье, эрид шанга хэмжээ абадаггүйнь гэмшэлтэй.

Худалдаа наймаанай болон ниитын эдеэ хоолой предприятинууд бии байгаа дутагдалнуудаа дары усадхажа, зунай сагта арад зоной хэрэглэмжые хүсэдөөр хангахын түлөө бүхы хүсэеэ, арга боломжонуудаа элсүүлхэ уялгатай. Тэдэнэй хүдэлмэридэ партийна, советскэ болон профсоюзна организацинууд али болохоор туһалха зэргэтэй.

М. Михайлов.

Оролдосотой наймаалагша

Галина Аюшеева хоёр жэлэй саада тээ Улан-Удын кооперативна техникум дүүргээд, наймаалагшын мэргэжэлтэй болоһон юм. Мүнөө «Красный партизан» колхоздо тэрэ наймаалагшаар ажаллажа, оролдосотой һайн ажалаараа шалгарна. Колхозой холын гүүртэ, отарануудаар саг үргэлжэ ябажа, нүүдэл наймаа шадамараар эмхидхэдэг.

Нүхэр Аюшеева ажалшадай эрилтые саг соонь хангахын тулада горьтой хүдэлмэри хэдэг. Тиигэжэ хүн бүхэнэй эрилтыень тусхай дэбтэртэ бэшэжэ абаад, заабол бэелүүлдэг. Тэрэнэй ашаар эд бараа худалдаха түсэбөө хододоо үлүүлэн дүүргэдэг юм.

К. Жалсараев.
Хори.

Москва. Бүхэсоюзна хүдөө ажахын выставкэ. Зураг дээрэ: колхозуудай талмай. **ТАСС-эй фотохронико.**

Непалай хаан хатантаяа Сочидо ерэбэ

СОЧИ, июниин 11. (ТАСС) Непалай хаан хатантаяа, тэдэнтэй суг ябалсаһан хүнүүд мүнөөдэр Сталинградһаа Сочидо ерээ.

Ойро зуура амарһанайнгаа һүүлээр хүндэтэ айлшад далайн болон түмэр замай вокзалнуудта, «Ривьера» гэжэ курортын паркда хүрэһэн байна. Непалай хаанние, тэрэнэй хатанние городой зон, курортдо амаржа байгшад хани ёһоор амаршалаа.

НЕПАЛАЙ ХААН ТҮРЭҺЭН ҮДЭРӨӨ ТЭМДЭГЛЭБЭ

СОЧИ, июниин 12. (ТАСС). СССР-эй Верховно Соведэй Президиумэй Түрүүлэгшэ К. Е. Ворошиловай уряалаар гүрэнэй албан хэрэгээр ерэһэн Непалай хаан хатантаяа СССР-тэ айлшалһаар.

Мүнөөдэр хаан Махендра Бир Бикрам Шах Дева 38 наһатай болобо. Энэ ушартай дашарамдуулагдан, хаанай Сочидо байрлаһан гэртэ баярай ёһолол болоо.

СССР-эй Верховно Соведэй Президиумэй Түрүүлэгшэ К. Е. Ворошиловай амаршалгын телеграмма энэ үглөөгүүр Непалай хаанда барюулагдаа.

Хаан Махендратай суг ябалсаһан хүнүүдынь тэрээндэ орожо, түрэһэн үдэрөөрнь дашарамдуулан амаршалһан байна. СССР-эй Верховно Соведэй Президиумэй Түрүүлэгшын орлогшо Ш. Р. Рашидов, СССР-эй Верховно Соведэй Национальностьнуудай Соведэй Түрүүлэгшын орлогшо К. Кондучалова, СССР-эй Гадаадын хэрэгүүдэй министрын орлогшо Г. Н. Зарубин болон бусад үглөөнэй 11 часта тэрээндэ орожо, түрэһэн үдэрөөрнь дашарамдуулан амаршалба.

Хаанда бэлэгүүд барюулагдаа.

Хани халуун амаршалгануудай түлөө харюугай үгэ хэлэхэдээ хаан Махендра баясхалан хүргөөд иигэжэ мэдүүлээ: Советскэ Союз дотор айлшалжа байха үедэмни миний түрэһэн үдэрэй дайралдаһанда ехэ баяртай байнаб.

Непалһаа, бусад гүрэнүүдһээ хаанай нэрэ дээрэ олон тоото амаршалгын телеграмманууд абтана.

Хаанай хатан Ратна Раджия Лакшми Деви Шах гэгшын захиралтаар Непалһаа СССР-тэ байдаг элшэн сайд Рама Прасад Манандхар хаанай түрэһэн үдэрөөр дашарамдуулан үдэшэлэн уулзалга хээ.

Дэлхэйе тойрон дабшадаг гурбадахи хэмэл одоной ябаса тухай

Июниин 13-най үглөөнэй 6 часта гурбадахи хэмэл одон дэлхэйн бүмбэрсэгые 390 дахин тойробо.

Ракетэ-һомониинь хэмэл одоёо 2 эрьесээр түрүүлжэ ябана.

Хойто широтагай 23 градусһаа 37 градус хүрэтэр үглөөгүүр наранай гарахын урда тээ, урда широтагай 48 градусһаа 66 градус хүрэтэр, үдэшэ наранай ороһон хойно, сэлмэг үүлэгүй байхада гурбадахи хэмэл одые, ракетэ-һомыень миин нюдөөр гү, али оптическа прибороор ажаглан хаража болохо юм.

(ТАСС).

Таряанай газар уһалха шэнэ машина

Казахска ССР-эй «Пахта-Арал» совхоздо, Московско, Куйбышевска болон бэшэшье областьнуудай колхозуудта таряанай газар уһалха ДДА—100М гэжэ хоёр тээшэнь уһаяа сасадаг шэнэ машина туршан шалгажа үзэбэ. Уһанай хүсэ хэрэглэхэ, газар арилган шанаржуулха Бүхэсоюзна научно-шэнжэлэлгын институт энэ машина ухаалан зохёогоо. «ДТ-54» тракторта тааруулан тодхоһон тиимэ машиные гансахан лэ тракторист хүдэлгэдэг.

Тус агрегат 120 метр үргэнтэй зурууд газарта уһа сасаха шадалтай.

Уһалалгын энэ машина бүтээсэ ехэтэй юм. Гектар бүридэ 300 кубическа метр уһа сасабал, халаан соогоо 8 гектар хүрэтэр уһалха. Шэнэ агрегадаар уһалхада ДДП-30С гэжэ машинада орходоо гаргашань хоёр дахинһаа үлүүгээр хороно.

Хоёр тээшэнь сасажа уһалдаг энэ агрегат хлопчатник, огородой эдеэ, люцернэ болон бусадые уһалхада тон таарамжатай байна.

Шэнэ машина худалдан абаха олон захил СССР-эй Хүдөө ажахын министерстводэ оробо.

(ТАСС).

ПАРТИЙНА АЖАБАЙДАЛ

ҺҮ ЕХЭЭР ҺААХЫН ТҮЛӨӨ

Манай колхоз һү һаалгаар аймаг соогоо һүүлшын һүүри эзэлдэг байһан юм. Үнгэрэгшэ жэл артельнай үнеэн бүриһөө оройдоол 791 литр һү һааһан байна.

Ойрын жэлнүүдтэ һү, мяха, тоһо абалгаар США-е хүсэхэ гэһэн партиимнай уряал хүдөө ажахыда хүдэлжэ байһан коммунист, бүхы колхозникүүдэй урда харюусалгатай зорилго табиһаниинь мэдээжэ.

Колхозоймнай эхин парторганизаци һүнэй һаалга дээшэлүүлхын түлөө оролдолгоёо гаргана. Энээн тушаа коммунистнуудһаа, колхозой эдэбхитэдһээ болон бүхы малшадһаа эрилтэеэ улам шангадуулаабди.

Мүнөө үбэл һү һаалгын асуудал партиина суглаанда гурба дахин хэлсэгдээ. Мүн хэдэ дахин правлениин зүблөөндэ, партбюрдо харагдаһан байна. Ямар аргаар һүнэй һаалга дээшэлүүлхэ тухай малшадтаяа, илангаяа эрхим һүүшүүлтэй һайса хөөрэлдэһэн байнабди. Һү ехээр һааха арга боломжо, резервүүд байһан тухай колхозой түрүү һаалишад **Н. Санжиева, П. Намсараева, С. Натаева, М. Мадиевагай** ажалай дүй дүршэл харуулаа.

Парторганизацимнай һүнэй һаалга гэсэдэлһээ гараха гэжэ малшадай дунда социалистическэ мүрысөө эмхидхэжэ, тэдэнэй бүхы хүсэ шадал элсүүлжэ эхилээ һэн.

1957 онойхиһоо үнеэн бүриһөө 570 литрээр һү ехээр һааха гэжэ энэ жэл дээшэлүүлһэн уялга абаад, колхозоймнай һаалишад тэрэнээ бэелүүлхын хойноһоо оролдожо байна.

Дээшэлүүлһэн уялга абажа мүрысөөн һаалишадайнгаа ажал хүдэлмэридэ парторганизаци үдэр бүри анхаралаа табидаг болоо.

Тон түрүүн бүхы һаамхай үнеэдээ һайнаар эдеэлүүлхэ гэжэ парторганизаци болон колхозой правлени шиидэһэн юм. Үбһэ, һолоомо, зелёнкоһоо гадна, үнеэн бүридэ гараһан лэ нэгэ литр һүнэй 400—500 грамм комбинированнэ тэжээл үгтэдэг болоо һэн. Урда жэлнүүдтэ дарагдаһан шэмэтэ һайн силос үбэл хабарай үедэ хүсэд хэрэглэгдэнгүй үлэшэдэг туладаа, зун болоходо гуташаһан силос хаяха, нүхэ сэбэрлэхэ гэжэ үлүү хүдэлмэри гарадаг һэн. Мүнөө үбэл, намарай үедэ бүхы силосээ үнеэдтээ эдюулээбди. Үбэлэй үедэ колхозой һүнэй 4 гүүртэдэ үнеэдтээ һолоомо буйлуулжа эдюулдэг, бүлеэн уһа уулгадаг болоһон юм.

Түрүү дүй дүршэл болон эрдэм ухаанай түйлалтануудые колхозой ажал хүдэлмэридэ үргэнөөр дэлгэрүүлэн нэбтэрүүлхэ гээшэ ехэ удхашанартай бшуу. Манай колхоз һая болотор үнеэдээ һаахадаа тугалынь хүхүүлжэ һаадаг байһан юм. Иигэжэ һаахада һүн үдхэн тоһолиг бэшэ, багашье абтадаг байна. Парторганизацимнай энэ дутагдалые усадхаха гэжэ хэлсээд, бүхы һаамхай үнеэдээ тугалынь хүхүүлэнгүй һааха гэжэ шиидэһэн байна. Энэ асуудалаар малшадай суглаан үнгэргэгдэжэ, бүхы гүүртэ, фермэнүүдтэ мэргэжэлтэн лекци, хөөрэлдөө үнгэргэһэн юм.

Дүй дүршэл андалдахын тула манай аймагай Энгельсын нэрэмжэтэ түрүү колхоз ошожо, тус колхозой һаалишадай ажал хүдэлмэри хаража ерэһэн байнабди.

Мүн һара соогоо үнеэн бүриһөө һааһан һү хараалжа, һаалишадтаа нэмэлтэ түлбэри үгэдэг болообди. Һара бүри социалистическэ мүрысөөнэй дүн согсолгоджо, түрүү һайһан гүүртэдэ парторганизациин болон правлениин дамжуулгын Улаан туг мүнгэн шантайгаар барюулагдадаг болоо. Мүн гүүртэ бүхэндэ түрүү һүүри эзэлһэн һаалишадта мүнгэн шан үгэжэ байха гэжэ правлениин шиидхэбэри гараһан юм. Эдэ хэмжээнүүд һү һаалгын мүрысөөндэ ехэ туһатай байба.

Сүнхэрэг, Бамба, Бүтүү гэжэ газарай һүнэй гүүртэнүүдтэ культбаза нээгдэһэн. Тэндэ малшадта кино, концерт харуулагдана, лекци, хөөрэлдөөн, «Малшадай үдэр» үнгэргэгдэнэ. Мал ажал дээрэ 14 агитатор хүдэлнэ. Олонхи гүүртэнүүдтэ радиоприёмник тодхогдоо, газетэ, журнал саг болзортоо абалгадаг болоо.

Малшадай дунда үнгэргэгдэһэн эмхидхэлэй хүдэлмэри һайн дүнгүүдые харуулаа.

Энэ жэлэй түрүүшын квартал һү абалга энэ үеынхитэй жэшэхэдэ 225,8 процентээр дээшэлжэ, үнеэн бүриһөө 239 литр һүн һаагдаа. Хэрбээ үнгэрэгшэ жэлэй энэ гэдэхи квартал 52000 литр һүн һаагдаһан байгаа һаа, иимэ хэмжээнэй һү мүнөө жэл гансахан март һара соо һаагдаабди. Түрүүшын квартал гүрэндэ 601 центнер һү оруулаабди. Энэмнай нёдондонойхиһоо 300 центнерээр ехэ болоно.

4 һара соо һү һаалгаар түйлаһан амжалтаараа колхознай КПСС-эй аймкомой болон аймгүйсэдкомой дамжуулгын Улаан туг абаа, мүн түрүү һаалишаднай хүндэлэлэй грамота, үнэтэй бэлэгээр шагнагдаа. Һү һаалгын социалистическэ мүрысөөндэ 5 һарын дүнгөөр Бүтүүгэй гүүртэ (даагшань нүхэр **Жамбал Будажапов**) түрүүлжэ гараа. Һаалишан **Б. Цыренова** 5 һара соо үнеэн бүриһөө 836 литр һү һаажа, колхоз соогоо түрүү һүүри эзэлээ. Мүн һаалишад **Н. Санжиева, Д. Дашабылова, Ц. Хайдапова, Х. Дашацыренова** бусад һайнаар хүдэлнэ. Июниин нэгэнэй мэдээгээр 17 һаалишад үнеэн бүриһөө дунда жэшээгээр 500 литрһээ дээшэ һү һаагаа, колхознай гансал май һара соо үнеэн бүриһөө 119 литр һү һааһан байна.

Мүнөө колхозой фермэ, гүүртэнүүд зуһаланда орожо, зунай үедэ һү һаалга улам шангадхаха гэжэ һаалишаднай бүри эршэмтэйгээр хүдэлжэ байна. Тэдэнэр һара соогоо үнеэн бүриһөө 200—250 литр һү һааха зорилготой. Үнеэд һүниин сагта адуулагдана, гурба дахин һаагдана. Һаамхай үнеэдтээ ногоон тэжээл таһалгаряагүй үгэжэ байхын тула 410 гектар газарта зелёнко, кукуруза таряабди.

Гадна, малшадай дунда ниитэ-политическэ хүдэлмэри ябуулжа байха зорилготой 2 саг үргэлжын, 1 нүүдэл культбаза нээгээбди. Һаалишадай социалистическэ мүрысөөнэй дүн 10 хоног бүри согсологдоно, һара болоод «Малшадай үдэр» үнгэргэнэбди.

Үнеэн бүриһөө 570 литрээр дээшэ һү һаажа, мүнөө жэл колхозоороо 7000 центнер һү абаха, гүрэлдөө һү тушаалга болзорһоо урид дүүргэхэ гэһэн социалистическэ уялгаяа бодото дээрэнь бэелүүлхын хойноһоо манай артелиин һаалишад үдэрһөө үдэртэ хүсэ шадалаа хайралангүй тэмсэнэ.

Р. Раднаев, Хэжэнгын аймагай «Коммунизм» колхозой парторганизациин секретарь.

Студентнэрэй халуун хаһа

Республикын номой библиотекын, политическэ гэгээрэлэй байшангай, институдууд болон техникумүүдэй уншалгын залнууд соо ном дэбтэрээ үзэгшэд олошорбо. Мүн городоймнай набша намаагаа ногооруулан хангалтаһан сад, скверүүд соогуурше эдэ үдэрнүүдтэ һандали, ногоон дээгүүр һуугаад, уншажа, бэшэжэ байһан хүбүүд, басагад олошороо.

...Мүнөө һуралсалай жэл дүүрэжэ, шалгалта эхилбэ. Энэ саг хадаа студентнэрэй эгээл харюусалгатай, эгээл халуун хаһа гээшэ.

Хүдөөдэ хабартаа таряа тарижа, намарынь үндэр баян ургаса хуряадаг ха юм. Тэрээндэл адли студентнэрэй ой ухаанай ургаса хуряалгын үе ерэнхэй. Бүхэли жэл соо үзэһэн, ойлгоһон юумэеэ бараниинь эли болгон тодоруулхаяа студентнэр ехэл бэлдэнэд.

Доржи Банзаровай нэрэмжэтэ багшанарай институдта шалгалта эхилэнхэй.

Түүхын-филологическа факультедэй гурбадахи курсын студентнэр бүхы экзаменаа үгөөд, зунай үедэ ажаллахаяа пионерскэ лагерьнуудта гарабад. Тэдэнэй дундаһаа Павел Баталов, Прокопий Корытов, Света Балдухаева, Виссарион Бильдушкинов, Валя Королева гэгшэд бүхы шалгалтаяа эрхим гэһэн сэгнэлтээр үгөө,

Мүн баһа физико-математическа факультедэй 3-дахи курсынхид экзамедуудаа дүүргэжэ, лагерьта гарахань. Леонид Абашеев, Олег Овчинников ба бусад шалгалтаяа эрхимээр үгэһэн байна.

Биофагай студентнэр шалгалтаяа үгэжэ байна. Тэрэ факультедэй 1-дэхи курсынхид шалгалтаяа дүүргээд, практикада гараа. Филологическа, физико-техническэ факультедэй 2-дохи курсынхид шалгалта үгэжэ эхилхэнь.

Мүнөө жэлдэ институт дүүргэхэ курснуудта гүрэнэй шалгалта һая эхилбэ.

Студентнэртээ амжалтануудые хүсэе!

Б. Дамбиин.

Хахад жэлэйнгээ түсэб дүүргээбди

Манай «Коммунизм» колхозойхид гүрэндэ мяха тушааха хахад жэлэйнгээ түсэбые июниин 5 болотор дүүргэхээр хараалһан юм. Мүнөө артелиимнай ажалшад хэлэһэн үгэдөө хүрэжэ байна.

Энэ оной түрүүшын хоёр квартал соо хамта 426 центнер мяхан тушаагдаа. Тиигэжэ мяха тушаалгаар хахад жэлэйнгээ түсэб 74 центнерээр үлүүлэн дүүргээбди. Түсэбэй ехэнхи хубинь гахайн мяхаар дүүргэгдээ.

Мүнөө июнь һарын эхеэр үшөө 100 центнер мяхан тушаагдаа. Байгша ондо колхознай мяха тушааха жэлэйнгээ түсэбые декабриин 5 болотор дүүргэхээр хараална.

З. Оленников, колхозой зоотехник.

Мухаршэбэр.

Шэнэ барилга олоор хэнэ

Байгша ондо Карл Марксын нэрэмжэтэ колхоз (түрүүлэгшэнь нүхэр Гомбоев) малай байра, колхознигуудай гэр болон бусад барилга олоор хэхын тулада 10 хүнһөө бүридэһэн барилгын тусхай бригада эмхидхээ.

Тус бригадынхид хоёр һарын туршада Дардын Хүл гэжэ газарта хонишодой байха гурбан байратай, культбазатай гэр барижа дүүргэбэ. Гадна, эдэнэр армиһаа бусажа ерэһэн залуу колхозникүүдтэ хэдэн шэнэ гэр барижа үгөө. Мүн колхознигуудайнгаа өөһэдөө гэр барихадань гэрээ урилжа, һэльбэжэ табихадань туһална. Тэрэшэлэн һаянай барилгашад Бэлшэр гэжэ газарта шубуунай типовой байра шэнээр барижа эхилэнхэй. Бригадын барилгашад нүхэд Г. Дымбрылов, А. Лазакович, У. Гынденов, Г. Шойдопов, У. Мыжидон гэгшэд үдэрэйнгөө даабариие хододоо 120—150 процент хүрэтэр дүүргэдэг юм.

— Шубуунайнгаа байра барижа дүүргээд, намартаа 50 гахайн байха типовой байра барижа эхилхэбди,— гэжэ тус бригадын бригадир нүхэр Эрдынеев хөөрэнэ.

Д. Дашицыренов.

Заиграй.

Багшанарай суглаан

Бурят һургуулинуудай бэлэдхэлэй классуудта хүдэлдэг багшанарай, мүн зарим һургуулинуудай хүтэлбэрилэгшэдэй, аймагай арадай гэгээрэлэй таһагые даагшанарай суглаа республикын Гэгээрэлэй министерство болон багшанарай мэргэжэл дээшэлүүлхэ институт үнгэргэбэ. Тэрэ суглаан дээрэ бэлэдхэлэй классай тогтоогдоһонһоо хойшо үнгэрһэн 11 жэлэй туршада энэ класста заадаг багшанарай дүй дүршэл согсологдон хэлсэгдэбэ. Энэ асуудалаар Бурят-Монголой багшанарай мэргэжэл дээшэлүүлхэ институдай директорэй орлогшо нүхэр Олзоев элидхэл хээ. Мүн Яруунын аймагай Үльдэргын дунда һургуулиин директор нүхэр Номтоев, Курумканай аймагай Аргадын дунда һургуулиин директор нүхэр Хышиктуев нэмэлтэ элидхэлнүүдые өөһэдынгөө һургуулинуудай дүй дүршэл дээрэ үндэһэлжэ хэһэн байна.

Курумканай багша Сундарон, Яруунын багшанар нүхэд Галсанова, Эрдынеев, Хориин багшанар нүхэд Жалсараева, Дамбаева, Зэдын багша нүхэр Дашицыренова, Хэжэнгын дунда һургуулиин һуралсалай талые даагша нүхэр Баяртуев болон бусад бэлэдхэлэй классай хүдэлмэри тухай дэлгэрэнгыгээр тогтожо хэлэбэ. Үгэ хэлэһэн хүнүүдэй олонхинь бэлэдхэлэй класста һураһан үхибүүд ород хэлэ, мүн бэшэшье предмедүүдээ һайнаар мэдэдэг болоно гэжэ тэмдэглэбэ. Мүн үгэ хэлэһэн багшанар бэлэдхэлэй классай программа болон номууд соо горьтойхон дутагдалнуудай байһаниие зааба.

Суглаанда хабаадагшад бэлэдхэлэй классые саашадань байлгаха ёһотойбди гэжэ мэдүүлбэ.

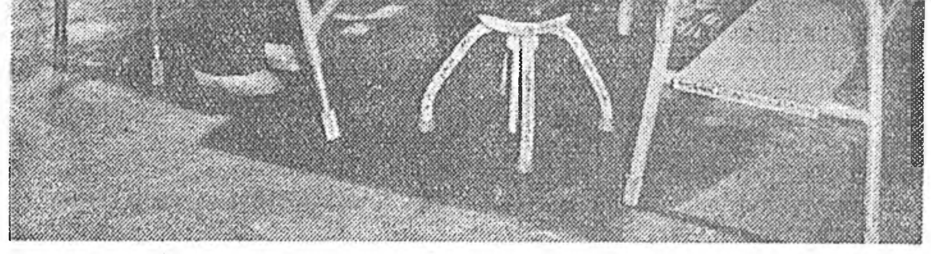

Рига. Латвийска ССР-эй Гэгээрэлэй министерство һургуулиин шэнэ түхэлэй партануудые ухаалан зохёогоо. Иимэ партануудай үндэр набтарыень, һуури болон түшэлгэтэйнь хамта, һурагшын ехэ багадань тааруулан 110-һаа 180 сантиметр хүрэтэр хубилгажа болохо юм. Һуралсалай шэнэ жэлдэ 500 иимэ парта республикын һургуулинуудта туршан үзэгдэхэ байна.

Гэгээрэлэй министерствын коллеги ойрын хоёр жэлэй турша соо шэнээр баригдаһан һургуулинуудые иимэ партаар хангаха, тэрэшэлэн бүхы һургуулинуудай хуушан партануудые иимэ партаар удаа дараалуулан һэлгэхэ гэжэ шиидхээ. **Зураг дээрэ:** Латвийска ССР-эй Гэгээрэлэй министерствын ахалагша инженер В. К. Варкалис шэнэ түхэлэй партые шалгажа байна.

ТАСС-эй фотохронико.

ТҮНХЭНЭЙ АЙМАГТА

ГУРБАН АХА ДҮҮНЭР — МЕХАНИЗАТОРНУУД

Хэрэнэй сомоной Калининай нэрэмжэтэ колхоздо нүхэр Д. Лопсонов ажаһуудаг. Тэрэ бүхы наһандаа малшан ябаа юм. Харин тэрэнэй гурбан хүбүүдынь булта трактористнар болонхой.

1945 ондо Советскэ Армиин албанһаа ерэһэн Донжуунай гэжэ ехэ хүбүүниинь тракторист болоод, мүнөө түрэл колхоздоо тракторна отрядай бригадираар ажаллана. Нима гэжэ хоёрдохи хүбүүниинь 1948 ондо механизаторнуудай Татауровска училищи дүүргэжэ, тракторист мэргэжэлтэй болоо. 1950 ондо гурбадахи Иван гэжэ хүбүүниинь баһал тракторист болоһон байна.

Мүнөө аха дүүнэр Нима Иван хоёр нэгэ тракторта ажаллаха зуураа, халаанайнгаа даабари хододоо үлүүлэн дүүргэдэг юм.

АТТЕСТАДТАЙ БОЛОБО

Хэрэнэй дунда һургуулиин дэргэдэхи хүдөөгэй залуушуулай үдэшын дунда һургуулида нилээд олон хүн ажалһаа таһарангүй үдэшэндөө һуралсажа, дунда эрдэмтэй болоһон үнэмшэлгэ—аттестат абадаг.

Мэнэ һаяхан тус һургуулиин 10-дахи классые 14 хүн амжалтатайгаар дүүргэжэ, аттестат абаба. Эдэнэй зариманиинь саашаа тусхай ба дээдэ һургуулида һуралсалаа үргэлжэлүүлхэ хүсэлэнтэй.

ВОДОПРОВОД БҮТЭЭГДЭБЭ

Түнхэнэй РТС-эй уран дархашуул, слесарьнууд болон бусад мэргэжэлтэд харьяата «Сибиряк» колхозойнгоо огородто уһа үгэжэ байха водопровод нэгэ километр утаар татаба.

Иигэжэ РТС-эй уһа бүлэдэг башни колхозой огородто уһа үгэжэ байдаг болобо.

КОЛХОЗДО ӨӨРЫН МУЗЕЙ БИИ БОЛОХОНЬ

Толтойн сомоной 17 партсъездын нэрэмжэтэ колхоз, тэрээнэй гэшүүд жэлһээ жэлдэ улам баян, болбосон байдалтай боложо байна. Колхозой правлени болон партиина организаци өөрын музейтэй болохо гэжэ шиидэбэ. Тус музейдэ колхозой түүхэ, хүгжэлтын зам, соёл гэгээрэл, нютагай баялиг болон бусад һонин зүйлнүүд дэлгэрэнгыгээр харуулагдаха байна. Колхозой музейе даагшаар анханда тус артелиин түрүүлэгшэ ябаһан, мүнөө пенсионер Бабу Сыренович Барбаков томилогдоо.

Музей эмхидхэлгэдэ БМАССР-эй Культурын министерствын зүгһөө туһаламжа үзүүлэгдээ. Хизаар ороноо шэнжэлхэ музейн директор нүхэр Костырев ерэжэ, тодо, дэлгэрэнгы хэмжээ-түсэб хараалаад, правлени ба парторганизацитайнь зүбшэн хэлсэбэ.

А. Мангатханов.

Алдарта луговодой дүршэлһөө

Сэлэнгын «Путь Ильича» колхоздо Петр Нефедьевич Ефимов арба гаран жэлэй туршада луговодоор хүдэлжэ, хадалан сабшалангай үндэр баян ургаса ургуулха талаар ехэ дүй дүршэлтэй, республикынгаа зондо суутай болоһон юм.

Оролдосотой нэтэрүүгээр ажаллан, үбһэ ногоо ургуулха тухай онсо нюусыень наринаар шудалаад, тэрэнээ бодотоор бэелүүлжэ шадаад байгаа һаа, сабшаланһаа үндэр баян ургаса ямаршье эрхэ байдалда абтаха ёһотой гэжэ суута луговод Ефимов этигэдэг юм.

Бууралтан алдаһан үдхэн ута һахалаа ажалша шурбэһэлиг бужагар гараараа эльбэн байха зуураа, «Бидэ байгаалиһаа хайра хүлеэгээд миил һуухагүй, тэрэниие мэдэлдээ оруулха гээшэ манай зорилго мүн» гэжэ ородой гайхамшагта эрдэмтэ Иван Владимирович Мичуринай хэлэһые энэ үбгэн һанажа, дабтан хэлэхэ аргагүй дуратай. Агуухэ эрдэмтын эдэ үгэнүүдые Петр Нефедьевич өөрынгөө ажалда бодотоор бэелүүлжэ, хамагта жэшээ болгожо байдаг.

Луговод нүхэр Ефимовэй ажалайнь баян дүй дүршэлтэй танилсахын тула зарим тэды жэшээ дээрэ тогтон харая. Үнгэрһэн хэдыхэн жэлэй туршада Петр Нефедьевич дааһан сабшалангайнгаа гектар бүриһөө ехэ ургаса абаа юм. Жэшээлбэл, 1951 ондо даажа абаһан 588 гектар сабшалангай га бүриһөө 12 центнер, мүн тэрэ тоодо 158 гектар уһалагдадаг газарай га бүриһөө 15 центнер шэмэтэ һайн үбһэ ногоо хуряажа абаһан байна. Удаалуулан хойто жэлынь тэрэл газарһаа гектар бүриин 17 центнер, шэлэгдэмэл уһалагдадаг газарай га бүриһөө 26,5 центнер ургаса абаа һэн. Тиигээд үнгэрэгшэ жэлдэ даажа байһан бүхы сабшалангайнгаа гектар бүриһөө дунда зэргээр 22,5 центнер, тэрэ тоодо шэлэгдэмэл, ехээр үтэгжүүлэгдэһэн 4 гектарай тус бүриһөө 148 центнер шэмэтэй һайн үбһэ абаһан байха юм.

Иимэ ехэ нэлэнхы сабшаланһаа үбһэ ногооной үндэр ургаса яажа абтана гээшэб? Луговод нүхэр Ефимов үбһэ ногооной ургасые жэлһээ жэлдэ дээшэлүүлхэ хүдэлмэри тусхай бодомжотойгоор бэелүүлхэтэйгээ хамта, сабшалангайнгаа газарые модо шулууһаань, бургааһа бүртэгэнөөһөөнь, дэгнүүл дошоһоонь ходо сэбэрлэжэ, хаһа саг соонь зүбөөр үтэгжүүлжэ байдаг заншалтай. Хадалан сабшалангаа уһалха һубаг канавануудынь сула заһагдажа, үргэдхэгдэжэ, шэнэ газараар дахин татагдажа байдаг юм.

Үбһэ ногооной хүсэд ургажа, үбһэ сабшалгын эхилхэтэй зэргэ Петр Нефедьевич ерэхэ жэлэйнгээ ургасада бэлдэжэ, зохихо юумэ хэжэ эхилдэг байна. Сабшалангай ургасые һайжаруулхын тулада хээрын үбһэ ногооной үрэһэ суглуулаад, үрэжэлтэй, һайн хүрьһэтэй газарыень оложо тарилга хэдэг. Сабшалангаа хэды хуби болгожо хубаагаад, ургасатай газарһаань эхилжэ сабшадаг. Тиигээд һайн ургасатай газарайнь үбһэ сабшатар, бэшэ сабшалангай ногоон һайжаршадаг.

Саашадаа үбһэ сабшалгын дүүрэжэ, үбһэнэй хүсэд һүрилэгдөөд байхадань хадалан сабшалангайнгаа газарта шииг нойто ехээр барихын тулада хабартаа һайса уһалдаг. Энэ ушарта гектар бүридэ 600—800 кубометр уһан хүртэбэл һайн гэжэ нүхэр Ефимов хэлэдэг. Хүсэд хүйтэржэ, газарай хүрэхэдэ энэ луговод сабшалан дээрээ хэхэ ажалаа олоод лэ байдаг. Тиигэжэ регулятор, хаалтануудаа, һубаг канавануудаа заһадаг, модо шулуу бэлдэдэг.

Хабар дулаан болоходо сабшалангаа уһаар дутаахагүйн түлөө таарамжатай зохид газарта тошон халяажа хүргэдэг. Жэл бүри 200 мянган кубометр тошон халяагдадаг. Хабар уһа саһанай хайлажа урдахадань луговод үбгэн һайрамай уһаар сабшалангаа һайсахан уһалжархидаг.

— Үбэлдөөшье сабшалан дээрэ наг шэбхэ шадаха зэргээрээ зөөхэдэ ажал хэрэг урагшаал ябажа байха, —гэжэ нүхэр Ефимов хөөрэдэг юм. Зүгөөр дулааруулжа, апрель, май һарада наг шэбхынгээ ехэнхиие гаргадаг заншалтай. Хабар сабшаландаа тараахада һайн байхын тулада шэбхээ бага багаханаар обоохой болгон адхадаг.

Хээрын сабшаланһаа үндэр ургаса абахын тулада үтэгжүүлгэ һайнаар, хаһа саг соонь хэхэ гээшэ ехэ удхашанартай гэжэ Петр Нефедьевич һайса мэдэрдэг байна. Энэ ушарта ямар хүрьһэтэй, хайшаа бүридэлтэй газар бэ, тэрэниие ямар хэмжээтэйгээр үтэгжүүлхэ ёһотойб гэжэ табан хургандаал мэдэдэг. Хэрбээ шииг нойтоор элбэг, нуга, доро газар байгаа һаань, гектар бүридэ 90-шье тонно хүрэтэр наг шэбхэ гаргадаг. Харин хуурай, талалиг, гандадаг газарта гектар бүриин 40-өөд центнер хүрэтэр, хадын бооро, ташалан газарта арбаад тонно наг шэбхэ гаргахада яһала бараг ургаса ургагша гээд луговод үбгэжөөл хэлэдэг. Багаар шэбхэ гаргаһан газартаа шубуунай аргал гектар бүридэ 10-аад центнер хараатайгаар, мүн 7—8 центнер хүрэтэр үнэһэ нэмэлтэ тэжээл болгон оруулдаг байна. Энэ ушарта үбһэ ногооной ургаса мүн лэ хараа байса дээшэлдэг.

Шэбхээ сабшалан дээрэ гаргажа, хайшан гэжэ обоолхо, тараахаяа мүн лэ мэдэдэг юм. Хоорондоо арбаад метр зайтайгаар, шэбхээ бага багаханаар, хэдэн зурууд болгожо, хойно хойноһоонь һубарюулан адхадаг. Юундэб гэхэдэ, хабар һайрамай уһан урдажа ерэхэдээ эдэ обоохой зуруудуудые захаһаань дэбтээн, сабшаланда жэгдэ һайнаар тараадаг байна. Тиигээдшье һайрамай уһан шэбхэтэй холилдон эдьхэржэ, үбһэ ногооной ургахада шухаг һайн тэжээл боложо үгэдэг.

Үбһэ ногооной гаража байха үедэ түрүүшынхеэ уһалдаг. Тиин май һарын шэнээр эхилээд, 22 болотор мүнөө нэгэдэхеэ уһалжа дүүргээ. Мүн наг шэбхээ сабшалан дээгүүрээ жэгдээр тараажа, үйрүүлжэ бусталжа тараагаа. Эндэ трактораи, морин балуур, хүндэ каток хэрэглэгдэһэн байха юм. Июниин 1-һээ газараа хоёрдохёо уһалжа эхилдэг заншалтай болонхой. Тиигэжэ Хара Нуур, Тохой гэжэ сабшалангай газарта 150 гектар тухай газар хоёрдохёо уһалба. Үбгэн луговод табан нүхэдтэйгөө хамта сабшалан дээгүүрээ сосовой ябажа, һубаг канавануудые заһажа, үргэдхэжэ, шэнээр хобоо татажа байна. Сабшалангаа мүнөө жэгдэ һайнаар уһалбал ехэл хэрэг бүтээхэбди гэжэ луговодууд хоорондоо хэлсэдэг. Мүнөө наратай дулаан үдэрнүүд болоод, газарай хүрьһэн һайнаар дулаасажа байнхай. Июниин 15—16 болотор тэдэнэр хоёрдохи уһалалгаяа дүүргэхэнь. Энэ ушарта гектар бүридэ 7—8 зуун кубометр уһан хүртэхэ байха гэжэ луговод Ефимов зугаална.

Хоёрдохи уһалалгаяа дүүргээд, 6—7 хоногто забһарлалга хэжэ, газараа һайса дулаасуулаад, нүхэр Ефимовэй звеногойхид гурбадахяа уһалжа эхилхэнь. Эдэ үдэрнүүдтэ бороо хура балай ороногүй. Тиимэһээ гектар бүридэ 500-гаад кубометр уһанай хүртэхөөр уһалхабди гэжэ нүхэр Ефимовэй звеногойхид хэлэнэ.

Жэл соогоо сабшалангай гектар бүридэ хамтадаа 2400—2600 кубометр уһан гаргагдадаг болоно. Үшөө дээрэһээнь бороо хура орожо, сабшалангайнь газар шииг нойтоор дутадаггүй байна.

Үбһэ ногоо элбэг ехээр ургуулаад, тэрэнээ малда үлтюулхэ, гэшхүүлхэгүйн тулада тэдэнэр сабшалангаа ходо харууһалжа байдаг юм.

Һү, тоһо, мяханай хүн бүхэндэ хүртэсын талаар Америкын Холбоото Штадуудые хүсэхэ асари ехэ хэрэгтэ хубитаяа оруулхын тула суута луговод Ефимовэй звеногойхид эсэшэ сусашагүйгөөр ажаллана.

Энэ жэлдэ сабшалан дээрэнь 800 тонно наг шэбхэ, 90 тонно үнэһэн, 80 тонно шубуунай аргал тараагдааһэн. Мүн горьтой газарта минеральна үтэгжүүлгэ хэгдээ. 200-гаад мянган кубометр тошон тогтоогдожо, сабшаланиинь уһалагдаа. Гадна, арбаад гектар газар модо бургааһанһаа сэбэрлэгдээ. 5 гектар сабшалангай газарһаа хяаг, люцернэ үбһэнэй үрэһэ суглуулжа, тарилга хэхэеэ бэлдэжэ байнхай.

Мүнөө Ягодинска уһалууриин системэ заһагдажа, дүтэ тойронхи сабшалангай газар уһалагдана.

Нүхэр Ефимовэй даадаг луговодуудай звенодо хамтадаа зургаан хүн, хэниинь хэн гэшэгүй, оролдосотой, бүтээсэтэйгээр хүдэлнэ. Колхозой правлени луговодуудаа урмашуулха хэмжээ-ябуулгануудые харааланхай.

Малдаа элбэг хүрэхэ үбһэ тэжээл бэлдэхээр зоригжоһон колхозой эрхим луговодууд энэ жэлдэ 232 гектар сабшалангай га бүриһөө дунда зэргээр 25 центнер, тэрэ тоодо шэлэгдэмэл 6 гектарай га бүриһөө 148 центнер һайн шанартай үбһэ абаха уялгатай.

— Хэлэһэн үгэдөө манай звеногойхид хүрэхэл байха,— гэжэ Петр Нефедьевич этигэл найдабаритайгаар бултанайнгаа үмэнэһөө мэдүүлнэ.

Ажалай барагдашагүй баян дүршэлтэй, оролдосотой шударгы, үнэнсэхэ ажалша, луговод нүхэр Ефимовэй, тэрээнтэй сугтаа хүдэлдэг хүнүүдэй абаһан уялгаяа дүүргэхэнь лабтай.

Д. БУЛАТОВ.

Бурядай элитэ эрдэмтэ М. Н. ХАНГАЛОВ

Түрэһэнһөөнь хойшо 100 жэлэй ойдо

Матвей Николаевич Хангалов ху… ар ороноо шэнжэлэгшэ, Сибириин …ун бэлигтэ эрдэмтэ юм. Ород …оной зүүн зүгэй арад зоной ажа…удал шэнжэлжэ, ехэ юумэ хэһэн …йна. М. Н. Хангалов тэрэ шэнжэ…лгэдэ нилээд нүлөөлһэн эрдэмтэ…й (Г. Н. Потанин, академик Б. Я. …адимирцов) зэргэдэ ороно.

Хангаловай хэһэн …нжэлэлгэ бүхы …хэй дээрэ суур…һан байгаа. Фран…ска Наукануудай …демии Матвей …колаевичта Фран…ска Академиин …уреадай нэрэзэр…олгоһон юм.

Сибириин этно…афиин түүхэдэ хэ…шье мартагдаха…й хуудаһа бэшэ… Хангалов Оһын …агай Закулей …ста түрөө. Эр…тэй багшанарай …инари дүүргээд, …ы наһаараа ара…й гэгээрэлэй ажалда ябаһан бай…

Габьяата, арадтаа хүндэ…й багша бүхы наһан соогоо һур…линуудта түрэлхи хэлэ заадаг …гохо гэжэ оролдоо бэлэй. Түрэл …ээрнь дамжуулжа, арадай куль…а шэнжэлхэ гэдэг байба.

…шөө Эрхүүдэ һуража байха …ээ Матвей Николаевич түрэл …дайнгаа соёл культурада онсо …арал хандуулдаг, этнографиин …он аман зохёолой баялигые шэн…жэ эхилһэн юм.

Сибириин бөөгэй шажание шэн…элгэдэ хэрэглэгдэхэ материал…д. Бөөгэй шажан Эрхүүгэй гу…иин бурядуудай дунда» гэһэн …жэлэлгэ 1883 ондо М. Н. Хан…ов Н. Н. Агапитовтай хамта бэ…һэн. Энэнь «Ородой географи…ка бүлгэмэй Зүүн Сибириин та…й мэдээсэлнүүдтэ» толилогдоо …эй. Мэдээжэ академик Н. И. Ве…овский тэрээндэнь үндэр сэгнэл…тэһэн байгаа. Ородой географи…а бүлгэмэй Совет тэрэнние ба…итан медаляар шагнаһан юм.

…рэл үедэ Матвей Николаевич …дай аман зохёол һайса мэдэдэг …гэжэ сууда гараа. Тэрэнэй …аганска суглуулбари» бурядай …н зохёолой энциклопеди гэжэ …эгдэхэ эрхэтэй. Тэндэ түрүү…хеэ ород хэлэн дээрэ оршуулаг…ан бурядай «Гэсэрэй» хоёр хуби, …бтар уран гоёор бэшэһэн ұль…туужанууд, арадай онтохонууд …н домогууд толилогдоо һэн. …рядай мэдээжэ аман зохёол…шын «Бурядай онтохонууд болон заншал» гэһэн ном Москвагай «Этнографическа шэнжэлэл» гэжэ журнал һайнаар сэгнээ бэлэй.

М. Н. Хангалов түрэл нютагаа шэнжэлжэ туйлаһан габьяагайнгаа түлөө ородой географическа бүлгэмэй гэшүүн болгогдон һунгагдаа һэн.

1890 ондо М. Н. Хангалов «Бурядай бөөгэй шажан тухай шэнэ материалнууд» гэһэн ном хэблэн гаргаһан юм. Энэ ном урдань табигдаһан асуудалай үргэлжэлэл болоно. Бөөгэй шажанай гол шэнжэ ба гурим Хангаловай шэнжэлэлгэ соо элирүүлэгдэһэн байгаа.

Оюун бэлигтэ эрдэмтэ бурят арадай гүүхын бодото зүйлнүүдэй асуудалда хэдэн статья зорюулаа.

«Зүүн зүгэй бурядуудай ажаһуудал тухай хэдэн баримта», «Балаганска бурядай түрын гурим, заншал, домогууд» гэһэн статьянууд гүнзэгы удхаараа, онсо шэнжээрээ илгаран шалгараа.

1888 ондо Хангалов «Зэгэтэ-аба» гэһэн шэнжэлэлгэ толилһон юм. Тус шэнжэлэлгэ зүүн зүгэй арадуудые шэнжэлһэн элитэ хүнүүдэй онсо анхарал хандуулһан байгаа.

Байгал шадархи шэнжэлхы удхашанартай малталгада М. Н. Хангалов хабаадалсаһан байна. Үнгэ мүрэнэй эрьеэр оршоһон урда сагай шэбээнүүдые оложо, зуунжэлэй шулуун байра тэндэһээ нээгээ һэн гэдэг.

Агуу ехэ Октябрь энэ бэлигтэ эрдэмтын үмэнэ һаруул һайхан зам нээжэ үгөө бэлэй. Теэд, М. Н. Хангалов түрэл тала дайдаараа сүлөөгэй толоной сасаржа эхилхэ үедэ, 1918 оной мартын 2-то наһа бараа һэн.

М. Н. Хангалов бүхы оюун бэлигээ, хүсэ шадалаа арад зонойнгоо аша туһада зорюулһан юм. Сибирьтэхи бөөгэй шажанай асуудалнуудта зорюулагдаһан шэнжэлгэнүүдынь ехэ удхашанартай.

К. Малакшанов,
Географиин бүхэсоюзна бүлгэмэй бодото гэшүүн.

Бургалтай

Арадай дуун

…нхан жалгатай Бургалтаймнай
…арланшьегүйдөө яаха юм бэ.
…тай залуухан нүхэдэмнай
…аланшьегүйдөө яаха юм бэ.
…нхон жалгатай Бургалтаймнай
…аншьегүйдөө яаха юм бэ.
…тайхан залуу инагууднай
Ханиланшьегүйдөө яаха юм бэ.
Арбанхан жалгатай Бургалтаймнай
Аадарланшьегүйдөө яаха юм бэ.
Айдархан залуу амарагууднай
Аляаланшьегүйдөө яаха юм бэ.

Г. Тогтохоев бэшэжэ абаба.

Хэлэһэн үгэдөө хүрэхэ хэрэгтэй

Байгша оной эхеэр Хориин улаан-одонойхидой үүсхэлые дэмжэн, Мухаршэбэрэй аймагай «Победа» артелиинхид энэ жэлдэ 100 эхэ хонин бүриһөө 150 хурьга түлжүүлхэ гэһэн үндэр уялга абаа һэн. Тэрэ гэһэнһээ хойшо 5 һара үнгэрбэ. Энэ болзор соо тус колхоздо зуун эхэ хонин бүриһөө оройдоол 66 хурьган абтажа, уялгынь хахадшье болоодүй байна.

Эндэхид уялгаяа дүүргэхын тулада июниин тэнгэһээ хойшо үшөө 1750 хони ноябрь, декабрь һарада хэнзэлүүлхээр ороондо оруулха зэргэтэй. Теэд колхозойхид хонидоо үрэжүүлхэ хүдэлмэридөө хэр зэргэ бэлдээ юм ааб гэхэдэ, энэ шухала хэрэгтэ тон харюусалгагүйгөөр хандана.

Хонидые искусственна аргаар үрэжүүлхэ тусхай пункт түхеэрэгдээгүй, мүн техник-үрэжүүлэгшээр хүдэлхэ хүншье томилогдоодүй байнхай. Мүнөө колхозой хонишодой отарануудаар ябахада, аяар декабрь, январьда гараһан хурьгад эхэһээ һалгаагдаагүй, сугтаа бэлшээд лэ ябаһаар. Тиимэһээ үрэжүүлэгдэхэ хонидойнь туранхай, ногоондо хүсэд өөдэлөөгүй ябахань гайхалгүй. Иимэ туранхай хонидынь хэзээ һайжаржа, ороондо орохо юм.

—Иигээд һаяар 500 эхэ хони искусственна аргаар үрэжүүлжэ эхилхэмнай. Бэшэ мянга гаран эхэ хонидтоо хусануудаа табихабди,—гэжэ колхозой зоотехник нүхэр Мурзина һанаа амараар мэдүүлнэ. Теэд тиитэрээ найдаһан 35 хуса мүнөө шадал тамираараа һүрхэй һайн бэшэ. Зариманиинь бүришье туранхай, муунууд, ороондо ябажа бирахагүй ха.

Эдэ бүгэдые һайса мэдэжэ байбашье, колхозой хүтэлбэрилэгшэд (түрүүлэгшэнь нүхэр Бертунов, парторганизациинь секретарь нүхэр Яньков) ямаршье зохихо хэмжээ абаагүй, һанаа амархан һуужа байхань гайхалтай.

Дутагдалнуудаа дары усадхажа, үрэжүүлгын хүдэлмэридэ хаһа сагтань һайнаар бэлдээгүй һаа, үнэтэ сагынь хосоржо, абаһан уялгань миил саарһан дээрээ үлэжэ, дэмы хооһон хөөрэлдөөн болохонь бэшэ гү?

Л.-Д. Гомбоев.

Нооһо хайшалалга түлэг дундаа

ЦАКИР. (**Телефоноор абтаба**). Эдэ үдэрнүүдтэ аймагай колхозуудай хонишод жэлэйнгээ «ургаса» хуряажа захалаа. Июниин 11-нэй мэдээгээр, эндэхи колхозуудта бүхыдөө 5 мянгаад шахуу хонин хайшалагдажа, хонин бүриһөө дунда зэргээр 2,6 килограмм нооһон абтаа. Колхоз бүхэндэ хониной нооһо хайшалха тусхай электроагрегадууд хүдэлнэ.

Ленинэй, Сталинай нэрэмжэтэ, «Дружба» колхозуудта нооһо хайшалалга эмхитэйгээр ябуулагдана. Эндэхид бүхы хонидойнгоо 50 процентые хайшалаад байна.

Юрэнхыдөө аймаг дотор нооһо хайшалалга яһала бараг үнгэржэ байбашье, олонхи колхозуудта хайшалхынгаа урда хонидоо нооһонойнь шанараар илгаагүй, мүн хайшалһаншье нооһоёо хуу сугтань холёод тушаажархиһаниинь, бэлэдхэлэй пунктнуудта нарин, нарибтар, шэрүүн нооһые амяарлан илгажа абахань бэрхэтэй болоно.

Тиимэһээ саашадаа аймагай колхозуудай хүтэлбэрилэгшэд энэ алдуугаа дары түргэн заһажа, һайн шанартай нооһо гүрэндөө тушааха, нооһонһоо орохо олзо доходоо дээшэлүүлхын түлөө бүхы аргаараа тэмсэхэ зэргэтэй.

А. Бутин.

Гүрэндэ нооһо тушаана

Байгша ондо Мухаршэбэрэй аймагай XX партсъездын нэрэмжэтэ колхоз нооһонһоо хахад миллионһоо үлүү түхэригэй олзо оруулхаар хараална.

Мүнөө тус колхоз хонидойнгоо нооһо түүбэрилэн хайшалжа, аймаг дотороо түрүүлэн гүрэндөө нооһо тушаажа эхилбэ. Хамта 3502 килограмм нооһо тушаагаа.

Тэрэнэйнь 1800 килограммынь нарин, нарибтар нооһон юм.

Манай корр.

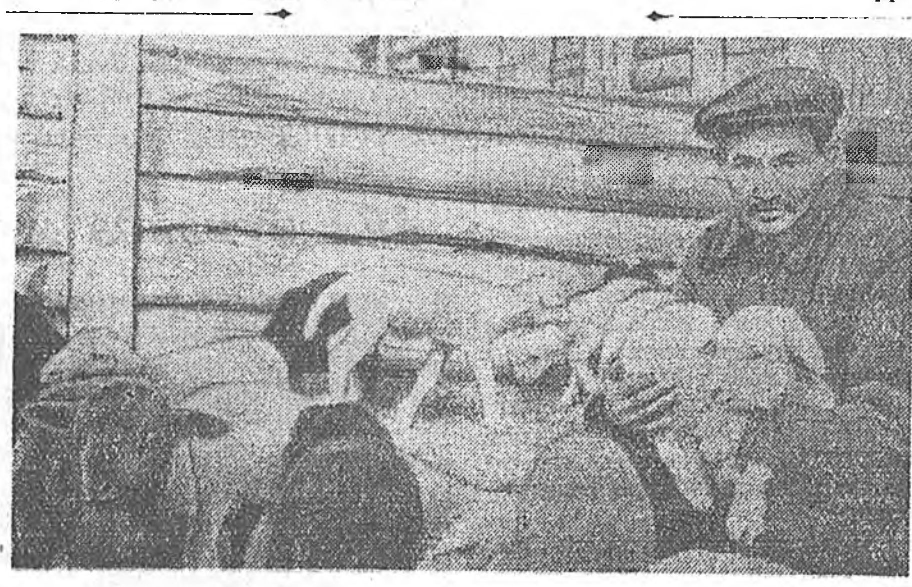

100 эхэ хонинһоо 150 хурьга абаха үүсхэл гаргаашад—Хориин аймагай «Улаан Одон» колхозой хонишод уялгаяа дүүргэхын түлөө шангаар тэмсэнэ. 842 хонин июль һарада хурьгалхаар үбэл ороондо оруулагданхай, мүнөө үшөө 1200 хонин ороондо оруулагдахаяа бэлэдхэгдэжэ байна. Энэ колхозой үнинэй хонишон Агван Цыренович Шагдаров даалгагдаһан бүхы хонидоо, түлгэнүүдээ һайнаар ондо оруулаа, хурьгадые олоор абажа байна.

Зураг дээрэ: хонишон нүхэр Шагдаров. **А. Мантаевай** фото.

Хүнэй бэедэ архи ямар хоро хүргэдэг бэ?

…идалга хадаа капитализмын …о үлэгдэл гэжэ советскэ хү… хэлэдэг байна. Теэд, энэнь …дээрээ тон зүб. Юуб гэбэл, …уй, баяшуулай эзэрхэжэ бай…ронуудта архи уулга хэтэрхы …өөр дэлгэржэ, ажалшан зоние …туулан мунхаруулдаг байна. …Архида ехээр орожо, амандаа …хоолгүй, арадаа үмдэхэ хуб…үй болохоһоо байтагай, тамир …эгүй, хүсэ шадалгүй болоһон …һээ ажалгүй болошодог барим…д капиталистическэ оронуудта …лон.

…най орондо социализмын ила… ашаар, советскэ хүнүүдэй …айдал ехээр һайжараа. Арад … культурна хэмжээн һураггүй …лээ. Шэнэ, прогрессивнэ ёһо …алтай, түрүү үзэл бодолтой со… хүнүүд мүнөө орон дотороо …унизм байгуулхын түлөө бүхы …шадалаараа тэмсэжэ ябана. …гэбэшье, манай орондо архи… шэнэ, социалистическэ ёһо … эбдэхэ ябадал үшөөл хүсэд …агдаагүй гээшэ. Зарим хүнүүд … үдэр һүнигүй намһадаг зан…й. Архи хадаа хүнэй бэедэ ту… эдеэ хоолдо оруулдаг, дулаа…аг, элдэб жэжэ үбшэнһөөшье …г юм гэжэ архида орошоһон … «тайлбарилан», бэеэ үмөөр…йна.

…эжэ хэлэхэдэ зүб гү? … буруу. Архи гээшэ ажал хэ…аалта хэдэг, хүнэй ухаа мууд… байха юм. Архи уухада …й түр зуура гаража, хүсэ нэ… шэнги болошодог. Үнэндөө … бэшэ. 80 грамм архи уухадаа … шандааһанай хүсэн 30 процентээр һуларшадаг, хүнэй ухаанай гүйсэдэ архи мүн лэ һаад хэжэ, тэрэнние мохоо молхи болгон манаруулдаг юм. Оройдоо 50 грамм хара архи уугаад байбал, хүнэй дээдэ нервын ажал-ябуулга ойр зуура мэдэрэлгүй болошодог гэжэ түрүү наука тайлбарилна.

Архиһаа боложо, хүнэй бэе хүйтэрэн, халуугаа табижа эхилдэг. Юундэб гэхэдэ, арһанай нүхэнүүд ехэ боложо, тэрээгээр дамжуулан, бэеын халуун газаашаа хэтэрхы ехээр гарана ха юм. Архи уугаад, дараһан хүнэй бэе 24 градус хүрэтэр хүрэшэдэг. Хүнэй бэеын иимээр хүрэлгэ ехэ аюултай, энээнһээ хүн ухэжэшье болохо. Хүн түрүүшынхеэ архи уухадаа, хожомынь хара архиншан болошохоб гэжэ һэжэглэдэггүй. Теэд нэгэ хэды сагай үнгэрһэн хойно бишыханаар архи уудаг хүн бүри хорхойтой боложо, архинша болошодог.

Саг үргэлжэ архи уухадаа, хүн архиин үбшэнтэй (алкоголик) боложо, бэе муутай болодог. Тиигэжэ бэеэ муудаһан хүн архигүй байжа шадахаа болино. Ходо бэень эсэһэн шэнги, үргэһэгүй, һанаа үнөөн болохо, ажал хүдэлмэридөө хайша хэрэгээр хандаха, гарнуудынь һалганаха гэхэ мэтэ болодог. Архинша хүнэй бишыханааршье архи уухадань бэень һайн болоһон шэнги байха юм. Энээнһээ боложо. үбшэнтэн ходо, саг үргэлжэ архи ууха баатай болодог.

Архи хадаа центральна нервнэ системэдэ нүлөө үзүүлжэ, тэрээндэ һаад түбэг ушаруулна. Гадна, энээнһээ уламжалуулан, хүнэй бүхы бэедэ хоро хүргэнэ.

Архиһаа хүнэй уураг тархи муугаар хүдэлмэрилжэ, ухаан гүйсэгүй болоно. Архи илангаяа уураг тархиин хальһанда ехэ хоро хүргэдэг гэжэ манай советскэ агуу ехэ эрдэмтэ, академик И. П. Павлов нэгэнтэ бэшэ заадаг байгаа һэн.

Хара гү, али улаан архи хэтэрхы ехээр ууһан хүнүүдэй үргэ аман хурсададаг, элдэб шашаг үгэярижа, нүхэдтөө түбэг тойбо үзүүлдэг байна. Архи ехээр уухадаа, зарим хүнүүд хүсэ шадал «нэмэһэн» шэнги, далай, мүрэние ойможо гарахаар бэлэн боложо, али болохоор аашалан, хашхаран орилдог, хүн зоние хараажа, сохижо ородог байха юм. Һүүлээрнь хаанашье һаань унажа, бүхэ гэгшээр «нойрсон», хубсаһа хунараа, мүнгэ алтаа, үнэтэ саарһануудаа гээхэһээ байтагай, ами бэедээ тодхор татадаг байна.

Гэр бүлэһөө холодохо, үбшэн талхалда дайрагдаха, хүл гараа хухалха гэхэ мэтын олон аюул имагтал архиин халууннһаа болодогынь хэндэшье мэдээжэ. Тиимэ хүнүүдэй зүрхэн муудадаг, хэтэрхэдээ уушханай ханяадатай, эльгэ бөөрын үбшэнтэй болошодог гү, үгышье һаа элдэб халдабарита үбшэндэ нэрбэгдэдэгынь олон баримта гэршэлнэ.

Тиихэдэ, архида орошоһон хүнүүд эльгэнэй үбшэнтэй болодог, тэдэнэй шуһан бага боложо, тамир тэнхээ угы боложо, тархи толгойгоо хододоо эрьежэ ябашадаг болоно. Иимэ хүнүүд түргөөр үбгэрдэг, сагһаа түрүүн наһа барадаг юм.

Теэд, зарим хүнүүд архи уухаяа болихо аргагүй болошооб гэжэ баталан хэлэдэг юм. Энээндэ хэн этигэхэб даа! Бэеэ абажа, хаража шадахагүй хүн байха аал?

Хэдэн арбаад жэлдэ архи ужа ябатараа, тэрээнһээ эсэслэн таһаржа, культурна общественэ зэргэдэ жагсаһан хүнүүд манайда олон. Тэдэнэй жэшээень халан абаха ябадал архинша хүнүүдэй түрүүшын уялга болоно.

Энэ муухай хорото архи уулгые эмшэлжэ болохо гү гэһэн асуудал хүнүүд табидаг юм.

Эмшэлжэ болохо Академик Иван Петрович Павловай һургаалһаа үндэһэлһэн хэдэн олон үнэтэ методүүдые манай советскэ эрдэмтэд зохёоһон байна. Энэ методээр аргалуулһан хүнүүдэй олонхинь архиһаа гараһан байна бшуу.

Зүгөөр, эртээнһээ эмшэлүүлһэн ябадал эли бодо үрэ харуулдаг байна. Архи илангаяа залуу хүнэй организмда айхабтар ехэ хоро хүргэдэг.

Гадна, архи уудаг хүнүүд ажал хүдэлмэридөө хайша хэрэгээр хандана, хуули буса ябадал хэдэг гэхэ гү, али хулигаан, худалшан, хулгайшан болохоһоо гадна, заримдаа харийн тагнуулшан боложо, Эхэ орондоо урбана.

Архидалгын—капитализмын үлэгдэл, хуушан барга балар сагай заншал хадань энэ хорото ябадалтай үнэн сэхэ хүн бүхэн, олониитэ, айл бүлэ, коллектив—бултадаа эрид шууд тэмсэхэ ёһотой.

М. Дамдинжапова, Санитарно-гэгээрэлэй республиканска байшангай инструктор-методист.

ХИЛЫН СААНАҺАА

Вашингтондо болоһон англо-американска хэлсээн

ВАШИНГТОН, июниин 12. (ТАСС). Нэгэ талаһаа Британска премьер-министр Г. Макмилланай, нүгөө талаһаа США-гэй президент Д. Эйзенхауэр болон США-гэй гүрэнэй секретарь Д. Даллесай хоорондо гурбан үдэрэй хэлсээн эндэ болоод дүүрэбэ.

Хэлсээнэй дүүрэһэнэй хойно ямаршье тусхай коммюнике толилогдоогүй; хэлсээндэ хабаадагшад хэблэлдэ ямар нэгэн мэдүүлгэ хэхэһээ арсаһан байна. Сагаан байшан соо «юрын» уулзалга болоо гэжэ хэблэл онсолон тэмдэглэдэг байгаа. Зүгөөр хэблэлдэ гаража шадаһан зарим мэдээнүүд дээрэһээ хаража үзэхэдэ, тон шухала хэлсээн боложо, олон асуудалнуудые зүбшэһэн байха юм. Американска корреспондентнүүдэй мэдээсэлнүүд дээрэһээ хаража үзэхэдэ, «баруун оронуудай союзай» юрэнхы байдал, дүтын Зүүн зүгтэхи, Хойто Африкадахи, Францидахи байдал зүбшэн хэлсэгдээ.

Хэлсээнэй болоһон оршон байдалда сэгнэлтэ үгэхэ зуураа, «Нью-Йорк геральд трибюн» газетэ иигэжэ һануулаа. «Сэрэгэй талаар хаража үзэхэ болоо һаа «хүйтэн дайн» ёһотойл мухардалгада хүрөө», мүнөө сэрэгэй бэшэ, харин политическэ болон экономическа асуудалнууд түрүүшын ээлжээндэ табигдаад байна. «Баруун оронуудай һуларалга» гэһэн гаршагтай тусхай статья американска «Нью-рипаблик» гэжэ журнал Вашингтондохи уулзалгын урда тээ толилһон байгаа. Хойто-Атлантическа союзай байгуулагдаһанһаа хойшо арбан жэл үнгэрөөд байхада «баруун оронууд политическэ талаараа үзэгдөөгүй һула байдалда ороод байна. Энээние баруун оронуудай политикын мүнөө урагшагүйдэжэ байһанай эли тодо баримта гэжэ тоолохо хэрэгтэй. Эгээл нимэһээ саашадаа ямар политика ябуулха тухай гүрэнүүдэй хоорондо хэлсээнүүд мүнөө боложо байна»... гэжэ журнал сэхээр мэдүүлһэн байха юм.

Алас, Дундашье Зүүн зүгтэ, Хойто Африкадашье баруун оронуудай союз, хамагай түрүүндэ США болон Англи нэгэн адли политика ябуулдаггүй. Эдэ бүхы районуудта баруун оронууд нэгэн гэбэл хамаагүйгөөр хандадаг, үгышье һаа бэе бэеынгээ аша туһые харалсадаггүй гэжэ Макмилланай США-да ерэхын бүри урда тээ Англиин газетэнүүд бэшэдэг байгаа. Англо-американска хани барисаан «Атлантическа союзай удха шэнжэнь» болохо ёһотойшье һаа, «тогтууригүй, һула» гэжэ онсолон тэмдэглэхэ зуура, «англо-американска нэгэн адли, хүсэтэй политика» зохёожо бэелүүлдэг болохые хэблэл уряалдаг байгаа.

Англиин экономическа асуудалнуудта США-гэй зүгһөө горьтой анхарал хандуулдаг болохыень туйлаха гэжэ оролдодогынь Британска премьерэй хэлэһэн үгэһөө эли болоо.

Гадаадын худалдаа наймаанай харилсаанай талаар США-гэй таараагүй политика ябуулдаг байһанда гомдохо зуураа, гансахан сэрэгэй союзууд тухай һаналаа табяад байхаяа болихыень Макмиллан уряалһан байна.

Америкын зарим газетэнүүд хэлсээн «амжалтатайгаар дүүрээ» гэжэ баталан бэшэнэ. Бусад газетэнүүд, жэшээлхэдэ, Ассошиэйтед Пресс агентствын гадаадын политическэ шэнжэлэгшэ Марлоу иигэжэ сэхэ мэдүүлээ: президент премьер-министр хоёр бэе бэеэ зүбшөөлсэһэн хэбэртэй байбашье... тэдэнэр юушье шиидхэжэ шадаагүй.

Япондо премьер-министрээр Киси дахяад һунгагдаба

ТОКИО, июниин 12. (ТАСС). Киодо Цусин агентствын мэдээсэһэнэй ёһоор Японой парламентын доодо палатын мүнөөдэрэй үдэшын заседани дээрэ Японой премьер-министрээр либерально-демократическа партиин түрүүлэгшэ Нобусуке Киси дахяад һунгагдаба. 453 депутадай 290-ниинь Кисиин түлөө дуугаа үгөө. Социалистическэ партиин түрүүлэгшэ Мосабура Судзуки гэгшын түлөө 162 депутат гараа үргэһэн байна.

Японой правительствын состав

ТОКИО, июниин 12. (ТАСС). Либерально-демократическа зонхилхы партиин түрүүлэгшэ Нобусуке Киси Японой шэнэ правительство байгуулаа. Шэнэ правительствода гадаадын хэрэгүүдэй министрын тушаалые Фудзияма дахяад эзэлхэ болоо. Финансын министрын шухала тушаалда премьер-министр Кисиин дүү Э. Сато оробо. Гадаадын худалдаа наймаанай болон промышленностиин министрээр С. Такасаки, газар таряалангай болон ой модоной ажахын министрээр Миура, юстициин министрээр Аити, портфельгүй министрээр ба национальна оборонын управлениин начальнигаар Г. Сато, ажалай министрээр Кураиси томилогдоо. Эдэнэр бултадаа либерально-демократическа партиин гэшүүд юм.

Ливандахи байдал

БЕЙРУТ, июниин 12. (ТАСС). Ливанай национальна оборонын министерствын коммюнике толилогдоо. Үнгэрэгшэ сүүдхэ соо Триполи городто үсэд шанга тулалдаан болоо. Алишье талаһаань хохидол болоһон байна гэжэ тэрээн соонь хэлэгдэнэ.

Хэблэлэй мэдээсэһэнэй ёһоор үсэгэлдэр Шуф шадар шанга байлдаан боложо, восстани хэгшэд Барук городые эзэлээ, тиигээд Фрайде гэжэ хэрэмые добтолон абаһан байна. Восстани хэгшэд олон буу зэбсэг, тэрэ тоодо Турцида, Америкын Холбоото Штадуудта, Англида бүтээгдэһэн буу зэбсэг эндэһээ буляажа абаһан байха юм. Энэ байлдаанай үедэ алишье талаһаань олон хүн алуулһан, шархатаһан байна.

Үсэгэлдэр Бейрудтэ намдуушаг байгаа. 8 бомбо, тэрэ тоодо Бейрудэй портдо нэгэ бомбо тэһэрээ.

Ливанай «Мидл ист эрлайнс» гэжэ авиационно компаниин самолёт Кубайят (Ливанай хойто талада) гэжэ тосхондо ехэ хэмжээнэй буу зэбсэг, һомо хэрэгсэлнүүдые парашюдаар хаяа. Тэрэ тосхондо «национально-социальна хархис партиин» зэбсэгтэ отрядууд шэбээлжэ байдаг юм ха.

Ливан, Ирак болон Иордани руу США буу зэбсэг эльгээнэ

ВАШИНГТОН, июниин 12. Ливан, Ирак болон Иорданида танкнуудые, сэрэгэй самолёдуудые США эльгээнэ гэжэ гүрэнэй департамент хуулитаар соносхоо.

ДАМАСК, июниин 12. (ТАСС). «Ан-Нур» газетэ Ливанһаа абтаһан мэдээсэлнүүдые үндэһэ баримта болгон иигэжэ бэшэнэ. Ливанда американска ехэ хэмжээнэй буу зэбсэг, тэрэ тоодо дундуур болон хүндэ танкнууд асарагдаба. Эдэ буу зэбсэг дайн байлдаае үргэдхэхын тулада асарагдаһан байна.

Восстани хэгшэдтэй тэмсэхэдээ, Ливанай правительствын сэрэгүүд шэнэ түхэлэй реактивна самолёдуудые хэрэглэнэ. Иимэ самолёдууд Ливанай армиин зэбсэглэлгэдэ урда тээнь байгаагүй юм гэжэ газетэ мэдээсэнэ.

Тобшо мэдээсэлнүүд

★ Румыниин Агуу ехэ национальна суглаанай президиумэй уряалаар ГДР-эй Арадай палатын делегаци Бухарест орохоёо гараба. Арадай палатын президиумэй түрүүлэгшын орлогшо, ХДС партиин генеральна секретарь Г. Геттинг делегациие толгойлно.

★ Индиана штадта (США) Уобаш, Уайт мүрэнүүд үерлэжэ халиба. Штадай хойто талын хуби ехээр уһанда абтаа. 13 хүн уһанда орожо ухэѳ. 5.000 хүн гэр байрагүй болоһон байна. Хэдэн миллион долларой гарза хохидол болоо.

★ Греческэ парламентын июниин 11-нэй заседани дээрэ гадаадын политикын асуудалаар үгэ хэлэхэдээ, гадаадын хэрэгүүдэй министр Э. Авероф иигэжэ мэдүүлээ. Грегүүд-киприодуудта эсэргүү хүсэрхэлгээ түүрэгүүдэй болюулаагүй һаань, Греци Аюулгүйн Советдэ хандаха. Кипр тухай асуудалаар Британска дурадхалнуудай хангалтагүй байгаа һаань, Греци Нэгэдэмэл Нацануудта мүн лэ хандаха байна гэжэ Авероф нэмээжэ хэлээ.

★ Англиин премьер-министр Макмиллан Оттавада ерэбэ. Хэблэлэй мэдээсэһэнэй ёһоор, Макмиллан Канадын правительствын түлөөлэгшэдтэй зүблөө хэхэ байна.

Июниин 12. (ТАСС.)

Д. БАТОЖАБАЙ

Төөригдэһэн хуби заяан*)

Тэрэй саанаһаа нарихханаар дуу дуулан, годон туламтай юумэ сэрбэтэр һэжэрһээр, Шаралдай ерэбэ.

— Нэгэ зон шэнгеэр зугаалжа һууха-даннай ядаг юм? Гэртэһээ аяга асара!— Богоһодо байһан тохом абаад, хаһаг тэргын һүүдэрэй зүлгэ ногоон дээрэ абаашажа хаяжархина.

Наван Чингиз хоёр модон аяга асарба.

— Харана гүш! Ямар һайхам даа!... О-о, Саяан, Саяан-ан!.. Хада тээшэ хараад байһан Шаралдайн нюдэд өөрынгөө тэрлиг дээрэ тогтошоно. Хитад торгон дэгэлэйнь үнгэ Саяанай манатан байгаа хизаарта адлишаг байжа болоо. Бэеэ гоёшооһон Шаралдай, бүһынгөө сасаг газар дээгүүр Ёунаан, ташаалдажа һуушаба. Тэрэнэй зан мэдэдэг Наван Чингиз үгэ хэлэнгүй миһэд гэнэ ха.

— Муу һайншье бай, энеэбхилжэл ябаха, эрхим лэ хүн гээшэш! Имэнүүд уужам досоохитой зондо би хэлэшэгүй дуратайб! — хүлэйнгөө забһарта түйсэеэ хабшажа, хабхагайнь ооһорһоо шүдөөрөө зуугаад, Шаралдай татана. Шодогорхон гэзэгэтэй толгойнь шэшэржэ, хулганын һүүл мэтэ үзэгдэбэ.

— Асарагтылши! — түйсэ соо ямар үнданай байһаниие мэдэһэн Наван Чингиз бэеэ барингүй гараа һарбайна.

— Бари!.. Хуһан хабхаг лахаяа хөдэг гээшэб!.. Шиигтэжэ томо болошоо!

Түйсын хабхаг эрхыхэнээрээ дарахадал гээд, Наван Чингиз дурэтэйгөөр нээжэ, амһар тээшэнь уралаа дүтэлүүлбэ.

— Бү сальдидха! Бү... Шаралдай ехээр мэгдэжэ, тэрэнэй гарһаа архияа абашана. Үнэн дээрээ Наван Чингиз адхаха гэжэ айгаагүй һэн. «Түйсөөрнь уужархиужа» гэжэ мэгдэһэн байгаа.

Хоёр аяга соо тон тэнсүүхэнүүдээр Шаралдай архияа аягална.

— Имэ хатуу архи уугаагүй байхаш! Шинии бэриин нэрэһэн архи!

Наван Чингизэй барагар болошоһон шарай архи харахадаа һэргэшоо һэн. «Шинии бэри» гэһэн үгэ түрүүшынхиеэ дуулахада яаха аргагүй зохид шэнги байба. «Иигэжэл үрэ бэемни өөдэлбэ ха юм» гээд досоонь урин болоно. Хэдэн үдэр архидажа хаташаһан хоолойнь, хорхойгоо хүрэжэ гараһан шүлһэндөө дэбтэшэбэ; түмэр боолто үмэдхэбэл, заһархагүйгөөр үбдэжэ байһан толгойнь зоболон мартагдаадхиба.

— Нэгэ нэгые уужархия!

Наван Чингиз һарбагад гээд, гарайнгаа шэшэрхэдэнь аягүйрхэн, һөөргэнь аягаяа табижархиба.

— Бари!

Наван Чингиз тохоногоо бэедээ хашаад, халта шэшэрһэн гараар аягатай архи дахин абажа, гудамхижархёо һэн.

Газаа үргөөд, «мэндэ» гэхыёнь хүлеэжэ байһан Шаралдай дуугай хараад һууба.

— Уһа ууһан шэнгеэр ууналши! — Шаралдай баян үшөө нэгэ аяга хээд, урдань табижархина.

Үни саг соо архидажа, үлэн хооһоор ябаһан Наван Чингизэй досоо халуу бусалба. Шаралдай баянай һанаамгай байһанда баясан, хоёрдохи аягаяа абажа, энеэбхилэн һуугаа һэн! Тэрэнэй гарынь шэшэрхэеэ болижо байһан түхэлтэй болоо ха юм.

—Мэндэ!—бурят гуримаар дахин духаряагаа шэлээжэрхибэ. Шаралдай баян мүн лэ аягатай архиһаа халта балгаад саашань табина.

— Ехэл һанагдаагүй юумэн болобо даа. Минии һамган хоёр дахин Аламжын ябахые сонхоороо хараһан юм. «Бүри эртэ, үүрээр манайхиһаа ерэдэг байгаа. Ши мэдэхэгүй байгаа гээшэ гүш?

— Хари, гэртээ хүбүүмни хонохоёо болишоол даа...

— Тиимэ, тиимэ... Эндэ һая би өөрөө харааб! Басаганаймни байдаг һэеы гэрэй арада гараад, бүһэеэ бүһэлжэ байгаа. Һа, һа, һа!.. Хайшан гэхэб! Залуу зоной зүрхэн... Бидэшье залуу ябаһан зон ха юмбибди!

— Бидэтнай иимэ үгытэй, тантай худа ураг боложо...

— За, за-а! Энээн тухай бү хэлэ! — Шаралдай тэргын була тулахадал гээд, гараа һөөргэнь абашана. Наһаараа хара ажал хээгүй сосиска шэнги хургануудынь хара дабирхай болошоод байба.

— Хүбүүмни юун гэхэ гээшэб?..

— Тэнээ гүш? Хүбүүншни өөрөө харгылна бэшэ аал!—гээд, гарайнгаа дабирхай газарта аршажа байһан Шаралдай тэрэнэй нюур өөдэ харана.

Тэдэнэр үшөө нэгэ нэгые уужархибад. Хөөрөөниинь улам бүрилдэсэтэй болоно. «Баян хүнэй басагаар бэриие хэжэ өөдэлхэ аргатай байгаад, юун гэжэ арсахабиб» гэһэн бодол, Наван Чингиз шэбшэнэ. Үшөө нэгэ нэгые аягалбад. Энэ духаряагай һүүлээр бүришье досоонь гоё болошоно.

— Инагай ябадал гэжэ мэдэхэгүй юм аалши?—гэжэ хэлээд, шарахан «баабхай» сэсэг Шаралдай газарһаа таһалба. Улхан соонь хамараа няажа, амтархаһан янзатай удаан унхидажа байтараа гэнтэ собхорон бодошобо.

— Яагаабта?..—гайхаһан Наван Чингиз газарта һууһан шагтаа асууна.

— А-а, а-а-у-у!—сэсэгээ хаяжархиба.

— Юун болооб?

Шаралдай байрадаа дэбхэншээн найтааба. Тэрэнэй няпагархан хамарай нүхөөр жэжэхэн хара юумэд сэсэршэбэ. Булуудхын зэргэ далитай хара шоргоолжондо баригдашаһан сэсэг газарһаа абажа хараһан Наван Чингиз миһэд гэбэ.

— О-о, нэгэ доро гарашаба.—Уһатай нюдөөэ Шаралдай аршана.

Нүхэрэйнгөө халта номгодходо, Наван Чингиз түйсэтэй духаряа тээшэ һарбайба ха. Харин архинь үни хада адхаршаһан, хооһон түйсэ газараар мухарижа ябаба. Бултанһаа ехээр хара бууһан Шаралдай, өөрынгөө маяа хүл зэмэлһэн юумэндэл, доошоо хараад, дуугай зогсоно. Тэдэнэй түрүүшын уулзалга иигэжэ үнгэрһэн юм.

Энэ удэрһөө хойшо түйсэтэй архи ганзагалһан Шаралдай баян үдэр бүри ерэдэг болобо. Нютагай зон тэдэниие худа ураг гэлсэжэ эхилээ һэн. Шаралдайн адуу мал тоогүй үдэжэ, хорёо хотодоо багтахаяа болижо байһан юм. Монголһоо мал тууха зам дээрэ, Шаралдайн зуугаад морид олзо хэдэг байгаа. Мүн лэ хоёр зуугаад тэмээниинь үбэл бүри хамбыда ошодог һэн. Таба мянган хонид жэл бүри түрэжэ, хэдэ мянган хурьгадые абана. Үдэр һүнигүй морин дээгүүр гүйлгэжэ, барлагуудые хүсөөр айлгаха, өөрын дотор зарса Шаралдайда хэрэгтэй болоһоор үнинэй юм. Бурят зоной үзүүр баяниинь болохо гэбэл үшөө зөөри хэрэгтэй байна. Наван Чингиз Аламжа хоёрые сарнууд шэнгеэр зэргэшэжэ хүлэлөөд, барлаг унаа хэхээ һанаһан баянай үдэр бүри харгылха гайхалгүй байһан юм.

Газаа эмээлэй дүрөө ханхинаба. Архиин һүүлээр толгойгоо үбдэшөөд хэбтэһэн Наван Чингиз хүнгэхэнөөр гэртэһээ гарана. Түйсэтэй архи барлаад, энеэбхилэн байдаг Шаралдайн орондо, харгын шоройдо дарагдашаһан Аламжа урдань зогсоо һэн. Монголһоо туугдажа ерэһэн мал Культук тосхон хүрэтэр абаашалдаад ерээ юм. Табан түхэриг олзо тэрэ олоһоноо өөрөө эдингүй, эсэгэдээ асаржа үгэнэ ха.

— Үриеэ түлэхэбди! Табан түхэригшье һаа мүнгэн!

— Бидэндэ мүнгэн хэрэгтэй. Ши наһаараа ганса бэе ябахагүй юм бэзэш!

Аламжын эсэнхэй нюдэд галтай болобо.

— Бишье наһатай боложо байнаб! Үглөөгүүр бодожо гал түлихэ хүн манай гэртэ хэрэгтэй болоо.

Аламжа дуугай һууба. Наван Чингиз мүн лэ хүбүүнэйнгээ шарай гэтэжэ харана.

— Холо ойгуур ябаха зөөритэйшье бэшэбди. Нютаг гол соогоо хүршэ дүтынгөө басагадһаа нэгыень абадаг һаашни али тухай һайн байгааб!...

«Юу хэлэбэб?» гэһэндэл Аламжа толгойгоо үргэбэ.

— Эсэгэ, зүб хэлэнэт! Үлүү гараша, олон үгэ даахаяа болиһон зон хадаа, зүрхэндөө тааража нүхэрөө нютаг сооһоо абаха гэжэ бодоод байнаб! Хэрбээ танай зүбшөөбэл, Шаралдай баянай...

— О-о зүб!..—гээд хүбүүнэйнгээ үгэ таһалан, Наван Чингиз һууриһаа бодошобо.—Үгытэй түлүүр байдалһаа гараха тухайгаа бодохо хүбүүтэй байһандаа, би баяранаб! Хуби заяамни дууһаагүй байба ха юм!..

— Та зүбшөөхэ гүт? Минии айл болохые зүбшөөнэ гүт?

— Зүбшөөнгүй яахабиб! Хүлшни дүрөөдэ хүрөө! Гаршни ганзагада хүрэһөөр үнинэй.—Наван Чингиз хүбүүгээ хам тэбэрижэ таалана.—Шаралдай баян өөрөө ерээд ошоо! Шамда хэншье арсахагүй...

Аламжын толгойдо һэжэг түрэхэдэл гээд, «Шаралдай» гэһэн үгэ аягүй шэнгеэр дуулдаба. Наван Чингизэй ташаа дээрэ унаһан бүһын сасаг һанжана. Эсэгэеэ тэбэреэд байһан хүбүүнэйнь гарнууд доошоо һанжашаба.

— Яагаабши!—гайхаһан нюдөөр Наван Чингиз хүбүүнэйнгээ нюур сэхэ харана.

— Энэ бүһэ танда хэн үгөөб?—арай арай соностохоор шэбэнэн һагад Аламжа асууба.

Наван Чингиз бүһэеэ хараад, дуугай зогсожо байна.

— Энэ бүһэ хэн үгөөб?

— Иигэхэдээ яагаабши? Бурят зоной гурим мартаа гүш? Шаралдайтай худа ураг болообди!

— Хэнтэй?—гээд, һэеы түрэй шэшэртэр Аламжа хашхарба.

Иигэжэ уурлахыень хүлеэгээгүй Наван Чингиз обогод гэшоо һэн.

— Юу хашхараабши?.. Тэнээ гүш?

— Шаралдайн тэнэг басагые намда абхуулха гэхэеэ эшэхэеэ яагаабта!

— Юу? Мүнөө һая юун тухай хэлсэһэнээ мартаа гүш? Али түрэһэн эсэгээрээ наада хэхэеэ һанаа гүш?!

— Шаралдай тухай би хэлээгүйб!

— Мэлзэбэ гүш?—Наван Чингиз хүбүүндээ туласа ерэбэ.—Нютагай зон бүгэдэ мэдээд байна! Энэ үгыешни, Шаралдай хүлисэхэгүй!..

— Хэнтэй золгодог хүмши?—Наван Чингиз енгүүгээр асууба.

— Жалматай!

— Ямар Жалматай?—Саашаа ошожо ябаһан Наван Чингиз угзагад гээд, тогтошоно.

— Шаралдайн тугалшан,—гээд Аламжа этигэл багатайгаар шэбэнэн харюусаба.

— Юу?.. Тэрэ тугалай гэр соо байдаг үншэн барлагай нэрэ хэлэнэ гүш?

— Тиимэ!..

— Тэрээхэн зольбо үхин гү?.. Эсэгынгээ нэрэ хайрлахаяа яагаабши? Шинии түлөө дүшэ наһан дээрээ нохой болохогүйб! Би Шаралдайтай худа ураг болооб! Бурят зоной гуримаар бүһэеэ андалдааб! Мянган жэл соо манай эхэ эсэгын шүтэжэ байһан һургаал сахижа, энэ хүрэтэрөө ябааб! Ши газарай ганһаа гараһан нохой бэшэш! Минии түрэһэн үрэ гээшэш! Наһаараа худал хуурмаг үгэ хэлээгүй намайе нютагай аха заха Шаралдайн урда үбдэг дээрээ һуу гээ гүш? Хамаг зоной наадан боложо, үнэһэн дээгүүр яһа суглуулжа яба гээ гүш?..

Үсэрэлдэшэһэн Аламжа бурханай урда үбдэг дээрээ унашоо һэн.

—Бурхан багша өөрөө харыт!.. Бурханай ёһоор эсэгынгээ үгэһөө гарахагүйб!.. Үншэн басага мэхэлжэ хээрэ хаяхагүйб!.. Энэ хоёрой түлөө гараа наманшалнаб!— бурханһаа гурба дахин адис абаба.

Тэрэнэй урда Бодисатва бурхан татаатай байгаа һэн. Толгойдонь түмэр сахариг үмэдхөөтэй дүлэ гаража харагдаба. Эхэ, эсэгынгээ үгэ дуулаагүй хүн тамын үүдэндэ зогсоно гэһэн удхатай ха юм. Халуун түмэр сахариг тэрэнэй толгойдо үмэдхэгдэһөөр, зургаа мянган жэл болоо гэдэг. Шатажа байһан толгойһоо гоожоһон булин шуһаар ба нүжэ дабирхайгаар хооллодог юм. «Эхэ, эсэгынгээ үгэһөө арсаха нүгэл хээд, хойто түрэлдөө иигэжэ зобохогүйн түлөө, нүгэл хэһэн хүн өөрынгөө хурганай дээдэ үеын шататар, энэ Бодисатвын урда зула бариха ёһотой. Буддын шажанай Зонхавын һургаалда түшөөшэд илангаяа Түбэд орондо энэ гурим хуули болгон һүзэглэдэг.

— Эсэгынгээ үгэ дуулахагүй гэжэ шиидээ һаа, хургаараа зула бари! — гээд хэрхиржэ байһан хүгшэн арсалан мэтэ хоолойгоо шэшэрүүлэн Наван Чингиз хэлэбэ.

— Зула барихаһаа арсахагүйб! — гэжэ Аламжа аман соогоо шэбэнэн хэлэбэ. Хэды аргаахан хэлээшье һаань, үгэ бүхэниинь тэрэнэй шүдэнэй забһараар эшхэрэн гаража байгаа һэн. Наманшалһан гараа ураганшань аргаахан һарбайжа, бурханай урда байһан зулын тоһо абаад бодошобо.

— О-о, яаһан үсэд үрэ гээшэб! Бурхан багшамни абарыш!.. — гээд, хоолойгоо гунигтуулан утаар татажа, Наван Чингиз газарта хэбтэшэнэ... Сай ууха зуура гэр соо шэмээгүй байгаа һэн...

Шэлтэй шара тоһоёо халуун бурма руу шинхажа, хоймог худхадаг модон матаар соо талха зууража байһан хүбүүгээ газарта хэбтэһэн эсэгэнь һуга доогуураа харажархиба. Толгойгоо ганхуулан, шархаташаһан юумэндэл, гараа арай тулгалжа, тэрэ үндыгөөд, уйтай нюдөөр шэрээ дээрэ байһан гуулин бурханай урдаһаа харана. Ханада татаатай Бодисатва энэ гууляар шудхаһан бурхан хоёр, Наван Чингизэй хүбүүе хориногүй...

А. БАДАЕВ

*) Түгэсхэл. Эхининь июниин 5,11-нэй номерто.

Крымэй харгыгаар

1. Шүлэгшэ болошоо хэбэртэйб

Далай мэлмэрнэ тэры урдахана,
Дабаае хүнтэрхэдэ Байдаарын
үүдээр.
Хойгуурхи Ай-Петри шулуун хана—
Хагсуу һалхинһаа халхална
эрьенүүдээ.

Доошоо табсантан гэрнүүд
харагдалай.
Дундаһаань илгарна сагаахан
ордон.

Наранда дуратай эндэхи ургамалай
Нарин, сэбэрхэиинь кипарис
модон.

Дуулажа байһан басаган манда
Даллана согтойхон виноградник
сооһоо.
Алдарта курортнууд—Левади,
Ореанда

Амарыт гэжэ уринал холоһоо.
Үльгэрэйхидэл һайхан хараһан,
үзэһэмни,
Зүрхэнэйнгөө доһолооe аалидхахам
бэрхэтэй.

Энээгүүр аяншалжа ябаад лэ,
нүхэрни,
Эжэлүүдгүй шүлэгшэ болошоо
хэбэртэйб.

2. Виноградта

Ши, виноград, тунгалаг шара үнгэтэйш,
Шэдитэ шүүһыеш юунтэй сасуулхабиб.
Шүрэ һубадтал үлхөөнүүдш түхэлтэй,
Шүлһэмни гарана, юугынь нюухабиб.

Шамһаа нэрэгдэһэн шампанска архиие
Шэмэжэ амталааб Массандрын подвалда.

Тэрэшни һэргээгээ ухаан сэдьхэлыем
Тиигэжэ шүлэгни эхиеэ абаал даа.
Хүбшэтэ Сибирьтэм айлшалаад нэгэтэ
Хүнгэхэнөөр дадахаш шэнэ нютагтаа.
Тэндэшни яблока, сливэ гэхэ мэтэ
Хүйтэниие үлдэжэрхёод, эдеэшэнэл намартаа.

Крым, 1957.

Үдэр үдэрэй һонинууд

☆

Уранһайханай выставкэ эмхидхэбэ

Хизаар ороноо шэнжэлхэ республиканска музей городой культурын ба амаралтын парк соо урданай нарин уралалгын, гоёон шэмэглэлгын элдэб зүйлнүүдые харуулһан ехэ выставкэ эмхидхэбэ.

Бүри урда сагһаа эхилжэ, элдэб уран гоё зүйлнүүдые түмэр, модон, шулуун дээрэ һиилэжэ хэдэг дархашуул Бурят-Монголдо олон байһан байгаа. Тус выставкэдэ табигдаһан зүйлнүүд бурят дархашуулай уран бэрхэ, мэргэжэл ехэтэй байһанииень гэршэлэн харуулна. Эндэ бурят дархашуулай модон дээрэ һиилэжэ, уран зохидоор хэһэн элдэб амһартанууд, гэр байрын хэрэгсэлнүүд, статуй, шатар, модоор хэһэн элдэб амитад: — арсалан, заан, хони, ямаан, үхэр, морин болон бусад зүйлнүүд олон.

Мүн түмэрөөр, яһаар гоёон һиилэжэ хэгдэһэн нарин уралалгын һонирхолтой зүйлнүүд харуулагдана. Урданай уранһайханай искусствые харуулһан буланда табяатай хүгжэмэй инструментнүүд, алта, мүнгэн дээрэ угалзатуулан һиилэжэ хуба, шүрөөр гоёон бүтээһэн юумэнүүд олониие һонирхуулна.

Гадна, шулуу, шабараар, үхэрэй эбэрээр, үйһэ, һур гэхэ мэтын юумэнүүдээр хэгдэһэн һонин зүйлнүүд эндэ харуулагдана. Бурят эхэнэрнүүдэй гоёолто шэмэглэлнүүд, уралан оёдоһон зүйлнүүд эндэ олон.

Манай эндэхи ортон урашуулай ангай, шубуунай арһаар уран гоёор оёһон элдэб зүйлнүүд выставкын нэгэ булангые эзэлнэ.

Мүн хитад урашуулай уран гоёор хэһэн элдэб амһартанууд, гэр байрын хэрэгсэлнүүд ба бусад һонирхолтой юумэнүүд эндэ бии.

Ж. Жабон.

Шаажан гүйлгэһэн амһарта гаргаха цех

Кировэй нэрэмжэтэ олзоборилгын артель (Улан-Удэ) шаажан гүйлгэһэн амһарта гаргаха цех барижа дүүргэхэ ойртуулаа. Энэ цех жэлдээ мянган тонно тиимэ амһарта гаргаха хүсэтэй байха юм.

Шэнэ цех байгша оной IV кварталда ашаглалгада оруулагдахаар хараалагдана.

Шанда хүртэбэ

☆ Баргажанай аймагай «Заготконторо» түмэрэй хаядаһа суглуулха талаар түрүүшын кварталай даалгабари 107 процент дүүргэжэ, шанда хүртөө. Илангаяа Һубэ-Баянголой, Уро-Читканска сельпонууд һайнаар хүдэлмэрилөө. Эдэ түрүү сельпонуудай коллективүүд аймпотребсоюзай зүгһөө шагнагдаа.

М. Гроссман.

Сагынь хараадуулжа, шэнэ юумэ оёно

Улан-Удын Чкаловай нэрэмжэтэ олзоборилгын артелиин коллектив продукци гаргаха 5 һарынгаа даалгабари болзорһоонь урид дүүргээд, түсэбһөө гадуур 58 мянган түхэригэй хубсаһа оёбо. Мүнөө артель хүүгэдэй зунай үедэ үмдэхэ малгай олоор гаргажа захалаа. Түрүүшын 500 малгай бэлдэгдэнхэй. Зунай үе соо хамтадаа 5000 малгай оёгдохоор хараалагдана.

Энэ оной III кварталда хүбэнтэй хүүртиг оёлго эмхидхэхэнь.

Оёдолой мастернууд нүхэд Прискоко, Баинова, Халюева, Пронина, Бурнак гэгшэд халаан бүхэндөө нэгэ хахад нормо дүүргэнэ.

Артелиин коллектив хахад жэлэйнгээ программа июниин 15 хүрэтэр дүүргэхэ гэһэн уялгатайгаар хүдэлмэрилнэ.

И. Елшин.

Айл бүхэндэ хүндэтэй басаган

Хүнгэн соморхоноор хубсалһан, урихан нюдэтэй, газетэ, бэшэгээр дүүрэн пасхагар сүүмхэтэй басаганай үглөө бүри тосхоной үйлсөөр велосипедээр табилуулжа ябахань харагдадаг.

— Аксеньямнай ерэбэ, ямар һонин асарба хаб,—гээд, Москвада һурадаг одхон хүбүүнһээ үнинэй бэшэг хүлеэжэ ядашаһан эмгэн буурал эхэ сонхоо нээн, басагые угтаба.

— Цырендоржоһоотнай телеграмма ерээ,—гээд, Аксенья хэдэн хэһэг газетэнүүдые хүгшэндэ үгэхэтээ хамта, телеграмма барюулба.

— Уншажа үгыш, гэртээ ашатаяа хоюулаа үлэнхэйбди, — гээд, Бальжит хүгшэн басагые гуйба.

— Шалгалтаяа һайн барижа дүүргээб. Июниин 15-да гэртээ байхаб гэнэ,— гээд басаганай уншахада хүгшэн эхэ ехээр баярлажа,— Сэдьхэлни амаршаба. Басаган орожо сай уугаад гара даа,— гэжэ хүгшэнэй хэлэхэдэ, басаган аятайгаар арсажа, «яаралтайб» гээд, тогтон торонгүй ябахаяа байтараа, «Бурят-Монголой үнэн» газетэтнай июниин 1-һээ барагдашахань лэ, үргэлжэлүүлхэ һаатнай орохоб,—гэбэ.

— Хэлэһэншни болоо. Мартаад байгаалди,— гээд хүгшэн басага дахуулан оробо.

Энэ хадаа Хэжэнгын хэлхеэ холбооной конторын эрхим почтальон Аксенья Линейцева гээшэ. Нүхэр Линейцева Хэжэнгэ тосхоной ажалшадта газетэ, журнал, бэшэг хаһа саг соонь хүргэжэ үгэдэг, ажалдаа ханалгатайгаар хандадаг юм. Энэ почтальон үглөө бүри зуу гаран хэһэг элдэб газетэ, журнал болон бэшэгүүдые эзэдтэнь хүргэнэ. Мүнөө энэ почтальоной даадаг участогтань айл бүхэн газетэ абадаг юм.

Аксенья Линейцева гансал газетэ, бэшэг тараалгаар ажалаа хизаарладаггүй, харин зоной дунда хэблэл тараалгада эдэбхитэйгээр хабаадалсадаг. Мүнөө энэ басаганай ябадаг айлнуудай олонхинь жэлэй хоёрдохи хахадта газетэ, журнал захилгаяа үргэлжэлүүлээд байна. Энэ почтальондо конверт, марканууд ябалсадаг, энээниие хэрэглэһэн хүнэй гэртэ асаржа үгөөд, һүүлдэнь бэшэгүүдыень абажа гарадаг юм.

Эндэ һаяхан хэлхеэ холбооной конторо түрүү почтальондоо велосипед абажа үгөө.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: Аксенья Линейцева газетэ, бэшэгээ тараахаяа гараха гэжэ байна.

Ц. Дандаровай фото-текст.

☆

Түрүү модошо дархан

Ахын аймагай центр Орлик тосхондо һүүлэй жэлнүүдтэ байрын гэрнүүд олоор баригдана. Аймагай коммунальна ажахын таһаг гостиница барижа эхилээ, мүн дунда һургуулиин байшан үргэдхэхэ байна. Энээнэй хажуугаар тэндэхи ажалшад өөһэдынгөө хүсөөр гэрнүүдые бариха хүдэлмэри үргэнөөр ябуулна. Мүнөө эндэ байрын 10 гэр бодхоогдожо байна.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: Ахын аймагай коммунальна ажахын таһагай түрүү модошо дархан Радна Монголов.

П. Жужаевай фото.

7 МЯНГАН ШҮҮБЭРИ

Мүнгэ-эдэй лотерейн шүүбэритэ таблицаар ажалшадта шүүбэри түлэгдэжэ үргэлжэлһөөр. Үнгэрһэн дүрбэн үдэрэй туршада Улан-Удын нөөсэлгын кассанууд 300 мянган түхэригэй 7 мянган шүүбэри түлэбэ.

Тэрэ тоодо «ИЖ-56» маркын хоёр мотоцикл, «Волга» маркын электрическэ гурбан оёдолой машина, «ЗИЛ» маркын хоёр холодильник, сарбуугай часынууд, ковёрнууд ба бусад зүйлнүүд олон бии.

Н. Петров.

Спорт

Манай велосипедистнүүд Бийск ошобо

Велосипеднэ урилдаагаар Сибириин ба Дальна Востогой түрүү һуури эзэлхын түлөө болохо мүрысөөндэ хабаадалсахаар манай республикын суглуулагдамал команда Бийск город ошобо.

Спортсменүүд Николай Гарбатюк, Виктор Болтенко, Геннадий Халяев, Цырен Очиров, Татьяна Сучкова, Эмма Юдинцева, Ханда Убугунова, Галина Дорофеева гэгшэд республикынгаа спортивна нэрэ хүндые хамгаалха юм.

Мүрысөөн Чуйска тракт дээрэ болохо.

„Спартак“ бүлгэмэй түрүү һууриин түлөө

Российска федерациин «Спартак» бүлгэмэй Центральна Советэй түрүү һуури эзэлэлгын мүрысөөн Казань городто болохонь.

Энэ мүрысөөндэ хабаадалсахаар Бурят-Монголой «Спартак» бүлгэмэй Соведһээ 15 спортсменүүд-һэлүүршэд ошобо.

А. Игумнов.

Шатар

Эхэнэр шатаршадай мүрысөөн дүүрэбэ

САРАТОВ. Шатараар эхэнэрнүүдэй дунда РСФСР-эй түрүү һуури эзэлхын түлөө болоһон мүрысөөн боложо дүүрэбэ.

Мүрысөөнэй дүнгүүдэй ёһоор В. Борисенко (Свердловск) 20-һоо 12,5 очко абажа, дахяад Российн федерациин түрүү һуури эзэлбэ. Шатараар спортын мастер Гурфинкель (Ростов-на-Дону) 12 очко абажа, хоёрдохи һууриде гараа. Кр... хина (Карельскэ АССР) — гурбадахи, Тимофеева (Архангельск) —дүрбэдэхи һуури эзэлээ. Бурят-Монголой түлөөлэгшэ Л. Гармаева 20-һоо 10 очко абажа, СССР-эй түрүү һуури эзэлхын түлөө болохо хахад финальна мүрысөөндэ хабаадалсаха эрхэ олобо.

Редактор Ц. Ц. ЦИБУДЕЕВ

Адрес редакции: г. Улан-Удэ, ул. Ленина, 26. Телефоны редакции: редактора 46-32, зам. редактора—32-74, отв. секретаря—27-37, отделов: партийной жизни и экономики—47-59, пропаганды и местной информации—35-14, культуры и быта — 34-05, писем трудящихся и переводов—24-74, корректорская—32-67, бухгалтерия—37-32. Для междугородных переговоров—16.

Н 00760. Типография Министерства культуры Бурят-Монгольской АССР. Зак. № 3123.